

Boorn & Boerschop

Een uitgave van de heemkundevereniging
Bussemakerhuis Borne

*In dit blad worden artikelen
opgenomen met betrekking tot
historie, recht en volkskunde,
in het bijzonder die van
Borne, Zenderen en Hertme*

Colofon

De Heemkundevereniging Bussemakerhuis heeft als doel het opwekken van belangstelling voor historie, recht en volkskunde, in het bijzonder van de gemeente Borne en omgeving.

Bestuur van de vereniging

J.F.M. Hassels Mönning (voorzitter),
A. Mulders-Gordijn (secretaris),
H.J.M. Westerik (penningmeester),
H.J. Oude Aarninkhof, G.J.M. ter Beke,
G.H. Smoors, R. Blödtner-Leushuis,
H.A.M. Woolderink (leden).

Secretariaat

Meijlingsgaarde 1, 7622 HC Borne
tel.: 074 266 36 67
e-mail: jmulders-borne@hetnet.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 16,- per jaar;
gezinslidmaatschap (2 personen per
gezin) € 21,- per jaar.

Bank

RABO-bank Borne, rek.nr. 14.56.37.409

Giro

115.75.24 t.n.v. de penningmeester
Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Redactie Boorn en Boerschop

R. Blödtner-Leushuis, J.F. Deckwitz,
H. Hassink, A. Tanke

Redactieadres

Blauwgras 68, 7623 GL Borne,
tel.: 074 266 59 92
e-mail: deckwitz@home.nl

Ondersteuning

J.J. Grootenboer, J.B.F. Leuwerink

Omslag ontwerp

Paulien Hassink

Inzenden kopij

Aan het redactieadres. Het auteursrecht van de artikelen blijft berusten bij de afzonderlijke auteurs. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te splitsen of te redigeren.

Verspreiding

Via de boekhandels Bruna en Ten Voorde, het Bussemakerhuis, VVV en de penningmeester van de heemkundevereniging te Borne.

Losse nummers

€ 3,- (porto € 2,-)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Inhoud

Van de redactie		2
Een klopjacht in 1763	<i>Gerard A.B. Nijhuis</i>	3
Zo was 't, zo is 't..... de Bongerd	<i>Jan Deckwitz</i>	7
Heugt 't oe nog	<i>Johan Kwast</i>	8
Gewijd water uit Zenderen	<i>Berend Jager</i>	11
Fotowedstrijd	<i>Redactie</i>	13
Een brug over de A-beek -1	<i>Gerard A.B. Nijhuis</i>	14
Bornse bijnamen	<i>Ben Heck</i>	17
De betekenis van de Zusters van Schijndel voor het onderwijs in Borne	<i>Henk Hassink</i>	18
Krans esdorp Zendersche esch	<i>Juliëtte Huis in't Veld</i>	22
Van de bestuurstafel	<i>Annemie Mulders-Gordijn</i>	26
Nog leverbare uitgaven	<i>Ria Blödtner</i>	28

Van de redactie

Na het uitkomen van de vorige *Boorn en Boerschop* brak er voor de redactie toch wel een spannende tijd aan. Het was immers het eerste nummer met een volledig vernieuwde omslag en een andere presentatie van de artikelen. Wat zullen de lezers ervan vinden? Omdat de redactie nieuwsgierig is naar uw reacties hebben wij in het vorige nummer een oproep gedaan deze aan ons kenbaar te maken. Een aantal van u heeft dat gedaan en we kunnen gerust zijn! De redactie heeft uitsluitend positieve reacties ontvangen en daar zijn we uiteraard heel blij mee. We gaan daarom op ingeslagen weg voort!

In dit nummer

Deze keer twee artikelen van Gerard Nijhuis. In *Een klopjacht in 1763* gaat het om het verdrijven van een bende uit de grensstreek. In die tijd had men daar toch andere methoden voor dan vandaag de dag!

In *Een brug over de A-beek* vertelt hij over de perikelen rond de aanleg van een brug over de Bornse beek in de Deurningerweg. Het artikel is voorzien van een mooie impressie, getekend door Hans Leuvenink.

Jan Deckwitz belicht in *Zo was 't, zo is 't* een andere brug in de Bornse beek: de brug bij de Bongerd.

Henk Hassink verhaalt over de zusters van Liefde van Schijndel en hun invloed op het onderwijs in Borne.

Boorn en Boerschop kan drie keer per jaar uitkomen omdat ook actuele onderwerpen in relatie tot de historie aan bod komen. Op verzoek van de redactie heeft Juliëtte Huis in't Veld een artikel geschreven over het *Krans esdorp Zendersche esch*. Zij gaat onder andere in op de plannen die in samenwerking met de bewoners worden gemaakt.

In dit nummer ook een oproep van Ben Heck waarin hij hulp vraagt bij het verzamelen van bijnamen. Kent u er ook een paar? Neemt u dan contact met hem op!

Berend Jager vertelt in *Gewijd water uit Zenderen* over de genezende werking van water uit de parochiekerk.

In de vorige aflevering van *Boorn en Boerschop* is de redactie gestart met een fotowedstrijd. In dit nummer kunt u opnieuw uw best doen een mooie prijs te winnen!

Johan Kwast heeft een prachtig verhaal geschreven in het Twents. In *Heug't oe nog* vertelt hij over wat hij in zijn jonge jaren zoal rond het huis van zijn ouders aantrof.

Tot slot vindt u in dit nummer een aantal verenigingsrubrieken, zoals *Nog leverbare uitgaven* en *Van de bestuurstafel* met daarin onder andere het verslag van het heel gezellige, maar vooral ook regenachtige reisje naar Cloppenburg.

Roondgaank

*Zundaagns in de zommertied noa 't etn
Gung de boer en ziene vrouw op'n trad;
Alns in deepn röst, op den dag tied zat
En hoo alns d'r bie stun mo-j toch wetn.*

*'t Heuj is mooi andröagt, nog éénmoal keern;
Zeet es hoo de rog al wierig in de öarn schöt!
Al 't aandere wast mooi en wat't ok good döt?*

*Tevrea goat ze dan langs weaidegrond en bouwlaand:
'Alman mocht wiln dat ze 't der zoa bie hadn stoan'.
'Now wett wiej 't wa, loa-w mer noar hoes goan;
Kaans doe koffie zetn, dan begin ik an de kraant'.*

Een klopjacht in 1763

Gerard A.B. Nijhuis

In het Jaarboek Bentheim van 2006 is een verhandeling opgenomen over twee personen uit Lage, die in 1775 door middel van diefstal voor een gedeeltelijk inkomen voor zichzelf zorgden. Een twaalfal jaren eerder, rond 1763, hield zich in het grensgebied een groep bedelaars en vagebonden op, die ook wel zo nu en dan iets ongevraagd weggenomen zullen hebben. Hoogstwaarschijnlijk zal er niet veel veilig zijn geweest, waardoor de bewoners uit de grensstreek Halle en Hezingen met Holland zich tot de rechters in zowel Ootmarsum als Lage zullen hebben gewend, met het verzoek om in te grijpen.

Misdadige groepen

Diverse archieven bevatten nogal wat stukken over bedelaars, vagebonden, dieven, vecht- en moordlustigen, die afzonderlijk of in groepsverband opereerden. Dat was ook in Twente het geval en ongetwijfeld ook in de Graafschap Bentheim. Hoe komt het dat er in de tweede helft van de 18^e eeuw nogal wat bendes, zowel in Twente als in het graafschap, voorkomen?

Fragment uit "Justitia" van Pieter Breughel

In 1752 had Graaf Frederik Karel van Bentheim zijn land aan de koning van Engeland tegen betaling van zijn schulden verpand. De graaf hield zich de meeste tijd op in Parijs en trad bij het begin van de zevenjarige oorlog in Franse krijgsdienst. Aan het hoofd van een regiment Franse soldaten nam hij in 1757 het graafschap weer in bezit en liet zich in diverse stadjes en dorpen huldigen. Vanaf die tijd oefenden groepen Fransen, Hannoveranen en Engelsen, met wisselend succes, de heerschappij in het graafschap uit. Eisend, stelend, plunderend en brandstichtend werd er door de verschillende groepen in het graafschap huisgehouden,

voornamelijk in het gebied rond de stad Bentheim. Pas op 1 januari 1763 werd de vrede tussen Engeland, Frankrijk en Spanje openlijk van de kansels in de kerken verkondigd. De koning van Engeland bleef tot 1793 de baas in het graafschap.

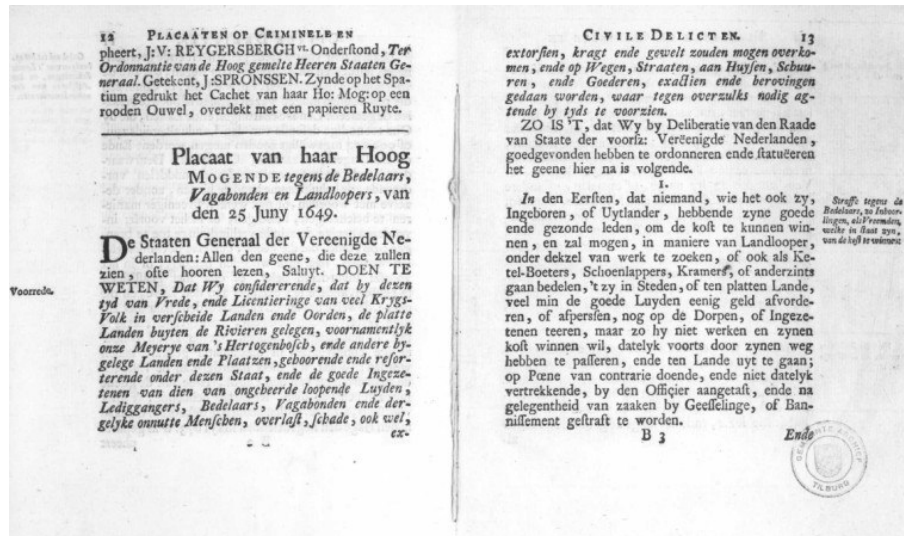
In de Nederlandse archieven ben ik over deze bovenstaande periode weinig stukken tegengekomen die over een of andere vorm van criminaliteit gaan. Veel, erg veel stukken zullen ook niet bewaard zijn gebleven. Omdat ze niet belangrijk waren? Om welke redenen dan ook zijn ze uit archieven verwijderd. Een reden zou ik me kunnen bedenken, namelijk het feit dat men tegen betaling aan de plaatselijke overheid, die uit en door de plaatselijke bevolking werd gekozen, de stukken kon laten verdwijnen. Families die het dus niet zo goed uitkwam, dat uit hun midden een niet "oppassend" lid de maatschappij had benadeeld, dwongen (soms middels geld) de plaatselijke overheid een en ander uit de archieven te laten verdwijnen. Uit de in Nederland in de archieven berustende stukken kan worden afgeleid dat procentueel gezien nogal veel Twentenaren met de justitie in aanraking kwamen. De economie van toen zal daar voor een groot deel wel debet aan zijn geweest. De archieven bevatten voornamelijk stukken over individuele personen, soms is er sprake van een groep. Groepsvorming met uitpattingen traden vaak op nadat er ergens een feest was geweest. Omdat er op zo'n feest nogal aan Bacchus werd geofferd, kon dit wel eens ontaarden in een nachtelijke vechtpartij. Deze moeten echter onder de noemen baldadigheden worden geschaard. Zij maakten daar geen dagelijks "werk" van. Over gedurende langere tijd opererende misdadige groepen personen, die het op eigendommen van anderen hadden gemunt, is niet zo veel bekend. Dat ze echter wel bestonden, bewijst het onderstaande.

Klopjacht

In het najaar van 1763 hield zich aan weerszijden van de grens tussen Twente, het graafschap Bentheim en de heerlijkheid Lage een *bende verdachte personen* op, welke de streek zodanig terroriseerde dat de drost van Twente het nodig vond dat er ingegrepen werd¹. de drost van Twente, jonker Frederik Jan Sigismund van Heiden Hompesch (de vader van de in 1769 tot drost

verkozen papenhater Sigismund Vincent Gustaaf Lodewijk), vond het noodzakelijk *eene generale jacht te maken en eene visitatie aan te stellen*. De drost van Twente, in het huis Ootmarsum woonachtig, was in die tijd de hoogste rechter van Twente. Wanneer de klopjacht alleen maar vanuit Twente zou worden gehouden, zou deze vruchteloos zijn, omdat de vluchtweg over de grens maar kort was, en dus snel in zijn werk kon gaan. Omdat de wetgeving aan beide zijden van de grens anders was, maakte de bende hiervan misbruik. Daarom verzocht de drost de *Regering van Bentheim* mee te doen aan een klopjacht. Dit verzoek ging eveneens naar de heer *grave van Wassenaer*, als heer van Lage. Beiden stemden toe, zodat de klopjacht kon worden gepland. Vrijdag 23ste december 1763 werd hiervoor vastgelegd, een datum die zo lang mogelijk geheim diende te blijven. Voor deze klopjacht werd een leger van manschappen op de been gebracht. Om nu de *zake zo lang mogelijk te secreteren (geheim te houden)* wilde Van Heiden Hompesch de *ordres aan de boerschappen* pas een dag tevoren aan de marken en dorpen laten horen en hen daarmee oproepen. Ditzelfde gold voor de bewoners uit de graafschap en de heerlijkheid Lage. De Twentenaren, Graafschappers en de inwoners van Lage mochten, bij aantreffen en vluchten van een of meerdere leden van de bende, deze over de grenzen vervolgen, om ze gevangen te nemen en uit te leveren aan de rechterlijke macht, in Nederland, Duitsland en de Heerlijkheid Lage. Het zal uiteraard de bedoeling zijn geweest, gezien het gebied dat bestreken diende te worden, om alle bedelaars, landlopers etc. op te pakken. In Twente werden in het landgericht Ootmarsum: de Drieschichtige Marke (Geesteren (118), Mander (54), Vasse (35)), Hezinge (31), Nutter en Oud Ootmarsum (66), Tilligte (80), Brecklenkamp (32), Lattrop (78), Noord-Deurningen (98) en de boerschap (=dorp) Denekamp (74) uit elk huisgezin een weerbare man opgeroepen. Al deze marken grensden met hun grondgebied aan dat van het graafschap Bentheim. De volkstelling die in 1748 in Overijssel werd gehouden geven naast de namen van de inwoners ook het aantal huisgezinnen. Uitgaande van het feit dat er tussen 1748 en 1763 niet erg veel gezinnen zijn bijgekomen, staan de aantallen van de reeds hierboven genoemde marken er tussen haakjes achter. Alleen al van deze

aan het graafschap grenzende marken moesten zich 666 weerbare mannen melden! Uit de overige marken van het landgericht Ootmarsum was dat een vastgesteld aantal mannen: Agelo (30), Reutum (30), Fleringen (20), Albergen (40) en Tubbergen (30). Alleen de laatste vijf marken leverden dus al zo'n 150 mannen. In totaal, alleen al uit Holland ruim over de 800 mannen, voorzien van wapens: stokken, knuppels ("koezen") hooivork, rieken en andere 'gereedschappen' gecompleteerd met misschien enige (adelijke) personen en jagers met geweren. Bij dit aantal kwamen dan nog de andere twee groepen uit het graafschap: Striepe, Ifterbeck, Getelo, Hesingen en Halle, Lage, (duits) Brecklenkamp, Grasdorf en Frensdorf (en Brandlecht?).

Plakkaat "tegen Bedelaars, vagebonden en landlopers, van den 25 juni 1649" (coll. RA Tilburg)

Mij is niet bekend hoeveel personen uit de Duitse marken opgeroepen zouden worden, het zullen er ongetwijfeld ook honderden in totaal zijn geweest. Elk der groepen kreeg in hun eigen gebied (marke) de inspectie opgedragen. De mannen uit Geesteren, Mander en Vasse: *Dese zullen van de Strijpe af en de Mander wiernte, tot aan Hezingen toe alle wegen en bijwegen besetten; deselve alle, en in sonderheid op de grensen, naukeurig langsgaan, voorts alle huysen, schoppen en woningen in hare boerschappen voorts de wegen en wallen visiteren en alle onbekende personen, sonder eenig onderscheid, aanhouden en binnen Ootmarsum aan het Gerigte opbrengen. Uit Hezingen, Nutter en Olden Ootmarsum, Tilligte, Brecklenkamp en Lattrop sullen van Mander en Vasse af aan, alwaar de Manderschen en Vasser haar sullen ontmoeten, de visitatie doen, de grensen langs tot aan Frenstrup, Lattrop en Noord Deurningen, en voorts sig daarbij doen als boven, en voorall de Wegen en bijwegen te besetten. Voorts sullen de setters (=bestuurders) van Denekamp, met assistentie van soveel man als nodig zijn alle Huysen in het dorp visiteren, en alle*

Fragment tekening Jeroen Bosch (coll. Bibl. Brussel)

onbekende personen opbrengen als boven. De mannen uit Agelo, Reutum, Fleringen, Albergen sullen mede, ieder in den haren (=eigen marke), de wegen en passen besetten, niemand onbekend zijnde doorlaten, en generalijk daaromtrent sig so verhouden (=te doen =zu verhalten), als hiervoren. Gelijck mede de setters van Tubbergen, met assistentie van soveel man als nodig zijn, insgelijcks alle huysen sullen visiteren, insonderheid de herbergen en kroegen, alles ten fine als voorsch(reven). De oproep eindigt met: Alles bij poene van arbitraire correctie (=geld- en/of lijfstraf), ten laste der boerschappen of communiteten, so dese ordres niet nauwkeurig agtervolgen. En eindelijk sullen deselve, ook na desen gestelden dag, sig allesins vaardig en gereed houden, om op de eerste ordre of aanzage dese selfde visitatie van nieuws te doen.

Het bovenstaande spreekt voor zich. Als deze klopjacht inderdaad gehouden is, hetgeen ons niet is overgeleverd, moet dat een behoorlijk spektakel geweest zijn. Nagenoeg het te bestrijken, hierboven genoemde grondgebied zal uitgekamd zijn, samen met een groot gedeelte van het graafschap en Lage, in eendrachtelijke samenwerking van de Twentenaren met de Graafschappers. Hendrik Jan Bos' dagboek² maakt geen melding dat er in december 1763 sneeuw is gevallen, hetgeen de opsporing waarschijnlijk had kunnen vergemakkelijken. Ongetwijfeld zal de klopjacht de nodige resultaten hebben opgeleverd, doch deze zijn eveneens niet bewaard gebleven of zitten nog in "onontdekte" archieven. Te veronderstellen is, als de geheimhouding bewaard is gebleven, dat deze groep opgepakt is. Wat is er met hen gedaan? Zijn ze gestraft of verbannen? Mocht het een van U, lezers bekend zijn, dan nodig ik U bij deze uit in het volgende jaarboek daarvan verslag te doen.

Beschrijving van de bende

Het is te begrijpen dat van de diverse groepen soldaten die tot januari 1763 moesten vechten een aantal reeds gedeserteerden en "loslopende" soldaten zich tot benden vormden, om zich via diefstal in levensonderhoud te kunnen voorzien. Zij zullen dan namen hebben gedragen, die de inwoners van het graafschap en Twente vreemd in de oren klonken. In de persoonsbeschrijving (zie verderop) worden slechts twee namen genoemd: Fritz en Aloe. De eerste is een hier bekende naam, terwijl de tweede toch erg vreemd is. De tweede persoon zou uit Drente afkomstig zijn en zou daar reeds gevangen gehouden zijn. De voornaam Aloe klinkt onbekend en komt in Twente niet voor.

De betekenis van Aloë, een siergewas dat tot de lelieachtigen behoort, een geneeskrachtig sap uit deze welriekende plant, afkomstig uit Zuid-Afrika, maar nu zowel in Afrika en Azie algemeen is. Speculatief zou zijn dat deze persoon een zwarte huidskleur gehad zou hebben en misschien vanuit het Middellandse zeegebied in het Franse leger terecht gekomen zou zijn. Dat hij vanwege de aangename reuk de naam Aloë gekregen zou hebben, lijkt niet voor de hand liggend; hoewel de lichamelijke reinheid toen voor iedereen niet te vergelijken is met de huidige. Iemand die een zwervend bestaan leidt en in niet al te schone kleding, zal wel niet over zeep beschikt hebben. De mogelijkheid dat het een groep mensen betreft uit Twente en het graafschap, die elkaar gevonden hebben nadat ze van huis en haard zijn verdreven, wil ik niet uitsluiten. Helaas zijn van de andere personen geen namen genoteerd.

Hieronder de persoonsbeschrijvingen en hun geregistreerde wandaden van een groep die zich in de omgeving Hezinge ophield. In tegenstelling tot de goede persoonsregistratie van tegenwoordig, moest men het tot ver in de 19e eeuw met een persoonsbeschrijving doen, zonder een foto. Was die van de 19de eeuw redelijk uitgebreid, in de tijd daarvoor nog niet. De *Memorie Informatoir, nopens sekere bende, sig ophoudende op de grensen tusschen Twenthe en de Graafschap Benthem*, genoteerd op 13 december 1763, is zo fraai omschreven, dat deze het best tot zijn recht komt als ze letterlijk wordt overgenomen.

Deselve zoude bestaan uit 8 perzonen, wanneer sij alle bij malkanderen sijn, dog separeren sig somtijds. Namentlijk:

1. *Een grote lange keerl, met swart hair, en in 't swart of swarte pije gekleed, die sich laat noemen Fritz.*
2. *Een met een bruin kleed, ongeveer van dieselve grootte.*

3. Een kleiner, die sig noemt Aloe, met een woldoeken kiel, swart hair, smalle tronie, so men meent uit Drenthe, en aldaar reeds wegens diefstal of roverijen geapprehendeert (=opgepakt, gearresteerd) geweest, dog zedert ontvlugt. Dese laatste is niet altoos in deselfde kledinge, maar verkleed sig somtijds. Alle drie zijn sij, immers doorgaans met schietgeweer onder de rokken voorsien
4. Een Wijff, de vrouw van Aloe, dik en pokdalig van tronie.
5. Een ander Wijff.
6. Een derde Wijff, hebbende somtijds een korfjen met bloemgoed onder den arm, 't welk sij schijnt te koop te dragen. Een van deze wijven soude veel specie Ducaten bij sig hebben.
7. Een jonge(n), bijkans volwassen, met een lange Hussaren mutze.
8. Een jonge, wat kleiner, met een pijrok. Nog hebben sij bij sig een kind, 't geen doorgaans gedragen word door de grote jonge.

Dit gespuys houd sig op, op de Limiten van de Strijpe af tot Brecklenkamp, en selfs Frenstrop toe, so nogtans, dat sij sig nooit so verre van de scheidinge (=grens) verwijderen, of sij kunnen sig op het sien van volk in 't eene territoir, sig datelijk retireren (=terugtrekken) in 't ander territoir voor een dag of 14, of daar- omtrent souden sij sig hebben opgehouden bij, of selfs in het Klooster Frenswegen, vanwaar sij egter gedelogeert (=verjaagd) waren, nadat enige luiden uit Munsterland haar waren agter na gekomen; 'waarop sij sig begeven hadden na Brecklenkamp, alwaar de wijven aan 't een of ander Huys zijn aangeweest, om iets te bedelen, terwijl de keerels sig schuyl hielden, gelijk sij doorgaans doen, op het sien van andere menschen. Veeltijds houden sij sig op, en legeren sig in, of bij Scholte llings bos (=Scholten Nieling), in Graafschapper Hezingen Gerigts Ulzen, alwaar sij dan vuur stoken, en sig besig houden met koken. Ook zoude Schulte lling, of sijn vrouw, en Huysgezin, naukeuriger informatie kunnen geven van dit rot, dog sij schijnen sulks te detreiteren (=tegenhouden, verzwijgen), sonder twijffel uit vrese van meerder overlast. Sij hebben egter verhaald, aangemerkt te hebben, dat dit Volk, om sekere gezette tijden, bijvoorbeeld om de dag of ses, of daaromtrend, schijnt weer te komen op dieselve plaatse, alwaar sij even soveel dagen tevoren vandaan vertrokken zijn. Voor ruim 8 dagen sijn sij geweest 's nagts gedeeltelijk aan Klever Hendrikshuys, en gedeeltelijk aan 't regte

Kleverhuys, beide in Halle. Ook zijn sij door een man, aldaar passerende, voor een dag of 10 gezien, leggende bij een vuur 't geen sij gestookt hadden, in de agtersten Eerssink op Graafschapper gebied, tusschen Ootmarssum en Lage. En bij sommige tijden dwingen sij de een of anderen boer, aan haar op sijne Where eene nagtrust te verlenen. En word vermoed, dat se in Lage selfs, so geene complicen, ten minste afnemers zouden hebben. Ook zouden sij dikwijls komen in seker Wevershuysjen niet verre van Lage, dog op Ulzer gebied. In den nagt tusschen den 27en en 28en Nov laatstleden is er gebroken aan het Huys van de Boer Schabus in Hezingen Gerigts Ootmarsum, op de grenssen van Graafschapper Hezingen. Dog dese dieven aldaar door 't geraas van den hond, gelijk men gist, verdreven wordende, hebben sig vervolgens gewend na 't Olde Schabus, alwaar sij ook bevorens wel aan Huys geweest waren en aldaar ingebroken sijnde, de kiste van de vrouw van Harm in 't Olde Schabus ledig gestolen, ter waarde van ruim vijftig guldens aan vrouwen klederen. Hiervan de suspicie (=verdachtmaking) aanstonds op dese Landlopers gevallen sijnde, heeft oude Schabus met sijne nabuiren, geassisteert met de armenjager (=politie) haar zoeken op te speuren, dog toen niet kunnen ontdekken, alleenlijk hadden sij van de vrouw van de Konink te Halle vernomen, dat op dienselven dag een of ander van dit volk, bij haar huys, of op haren hof enig goed besigtigt had, en wel so sij meende, witte halsdoeken. Voorts segt men, bij gerugte, dat dit volk een gedeelte zoude geweest zijn van of behoord hebben tot ene grotere bende, sterk vijfftien personen, die sig in Munsterland, of elders in Westphalen zouden opgehouden hebben en sig sedert verstroot hadden, nadat sij sig aan zekeren moord, of ander swaar delict hadden schuldig gemaakt.

Noten

De heerlijkheid Lage was een vrijstaatje waar de heer van Lage het hoogste gezag vertegenwoordigde. Door aankoop in 1638 viel Lage onder de bezittingen van het landgoed Twickel in Delden. Er werd geen belasting betaald en het viel, van 1648 tot 1811, noch onder Duits, noch onder Nederlands gebied.

¹ Huisarchief Twickel 6274

² Stadsarchief Oldenzaal OK 357

Zo was 't, zo is 't.....de Bongerd

Jan Deckwitz

De Bongerd in 1917

Van links naar rechts: Hanna Snuverink-Hammink, Annie Snuverink, Anna Snuverink-Nijhuis en Jan Willem Snuverink

De Bongerd in 2007

De Bongerd, een boerenbedoeining direct rechts als je via de Oude Deurningerweg de brug over de Bornse beek passeert. De brug waar hier sprake van is, is ook onderdeel van het artikel *Een brug over de A-beek* elders in deze *Boorn en Boerschop*. De Bongerd, nu actueel in verband met de aanleg van de wijk "de Bornsche Maten" en de bouw van de eerste basisschool aldaar. Het zicht op de huidige boerderij wordt door deze basisschool grotendeels ontnomen.

Oorspronkelijk was hier in de marke Hasselo de grutterij van Gerrit Hermanszoon ten Cate gevestigd. In 1744 verplaatste hij zijn bedrijf naar de Potkamp in oud-Borne. In de jaren die volgden werd op de Bongerd een ander soort bedrijvigheid uitgeoefend, namelijk het boerenbedrijf.

In de 20ste eeuw woonde op de Bongerd de familie Snuverink. Op de middelste foto uit 1935 staat een aantal leden van deze familie afgebeeld.

De oude boerderij zal voor 1940 zijn afgebroken. De huidige boerderij is nog niet zo oud, een deel is van vóór en een deel is van na de Tweede Wereldoorlog.

Oorspronkelijk liep de gemeentegrens tussen Borne en Weerselo door de Bornse beek. De boerderij lag dus op Weerselo's grondgebied en had het adres Hasselo 196. Op 1 januari 1972 vond een grenscorrectie plaats met de gemeente Weerselo en het gebied tot aan de Hesselerweg werd gemeente Borne. Vervolgens zijn de straatnamen en de huisnummering opnieuw vastgesteld. De boerderij kreeg toen het adres Bongerdsweg 5.

De oude toegangsweg naar het bruggetje is bewaard gebleven en is nu nog duidelijk herkenbaar. Het bruggetje voor de boerderij geeft nu toegang tot het privédomein van de boerderij, vandaar het hekje voor de brug. Vroeger, op de bovenste foto te zien, was de weg en hiermee de brug een doorgang naar de Mekkelhorstweg.

Bronnen:

Bovenste en middelste foto: gemeente-archief Borne.

Onderste foto: Jan Deckwitz

Heugt 't oe nog?

Johan Kwast

A-j van 'n boer komt en ruimte weand bint, wi-j met 't trouwen “op 'n böarger”, 't leefste boetenof wonnen; lössigheid um de kökken hebben. Zo ha-w bie j oons an “'n Bieffel”, ne grote lap grond bie 't hoes en dee mos al broekt wörden. Etten oet eagen hof geet der nog aait met trieken, is nich waar?

't Hoes, ne kenmearkenden bouw zo um 1930, is indertied zat duur oom Hennik, de vaa zien breur, den annemmer in Hengel was. In ne stenen schuur, den zo'n zes trad van 't hoes of stun, was ruimte vuur bedriewigheid. Joa, wal zes trad, want oom Jan van “de Hös”, 't oaldershoes op 't Welveeld, mos der royaal met peerd en waage tusken duur können. Um koomes te brengen en 't laand um te plogen. Ne kleane 1600 m² met de schup umleggen, dat was joa gin doon, dat was 't nich.

Noe goa-k wier dee schuur in en wat zee ik doar? Meteen um 'n duurenhook 'n schrobbessem en 'n zachenbessem. Dan de waterpomp met 'n sleagel; nen wateremmer, de dweil en leerlap hangt oawer 'n raand.

An de vuurmuur: 'n mattenklopper, 'n ragebol, 'n beunbessem, ne luiwagen en ne watersleef. Tusken twee reamkes hangt twee zeaisen, en vuur dee reamkes zee-k: zakjes “blauw”, 'n stuk klokzeep, 'n blik greune zeep, 'n haandbösselke, 'n beunbössel en 't pikstrik. De kloomp stoat bie de pomp vuur 't griepen. Op de plaank stoat de vaa ziene “vetkisjes” en de beenkappen, 'n buske leervet, 'n deuske “duurenvet”, de petroliekan, laampenöllie en lienöllie. Wieders 'n paar vooremmer, 'n teilke; 'n meanke met fietsengerei en poetslappen, nöast 'n olliekänke. An dee plaank hangt: nen buul met wasknippen, nen geeter, trechters, 'n rotan keendermandje en “'t zitje”.

An de aandere ziedmuur haank de fietspomp, boawen 't hoolten fietsenrek met oonze fietsen, (den van mief hef nog klösse an de trappers), strotöwe en ne bos “boondtöwkes”. Regelmatig hängen dee fietsen an 'n zoolder, en smerig of nich, der mos poetst en invet wörden. Bie 't ofvoergat steet de “Miele” haandwaskemesien en 'n wringer. Doarnöast, 'n kokkettel (um de waske in op te kokken), 't waskekuum met 'n doompelstok en de hoolten wasketang. Vuur 't smerige good he-w nen “zwartkoarf”. Twee melzäkke met vearkenmel stoat in 'n hook, en 't moezenvälke lig in de buurt, op shearp.

An de vuurkant, in 'n hook onder 'n schossteen, steet nen groten geetiezeren fenuuspot, den deent um der köksel in te kokken vuur de vearken; 'n staamper lig der in.

'n Hoolten lädderke haank an 'n zoolder en op den zoolder ligt de takkebuske, um der 'n fenuuspot met te stokkeren. Bie de weenterdag bint dee riese boesket en, duur 't duurke in 'n vuurgeawel, noar boawen wearkt. Rechts van 't zoolderloek, nen

stapel harden- en lossen anmaaktörf vuur 't fenuus in de kökken, en ne petiej “verbetterde oald Hollaandse” dakpannen op reserve.

't Vearkenschot, woar 'n klean joar laank een of twee vearken in huust, is achter in de schuur. Dee deers kriegt good wat te vretten, want zo tegen half november möt “hosman” der an geleuwen. 's Moargens al biejtied keump dan oom Oarnd Jaan van Bruggeman, den ok hoesslachter is. Dan is der völ te doon, dat kö-j oe begriepen. Heet water maken, 't vearken in bedwang hoolen, blood opvangen, de heurstrubben der ofschrappen met 't heurtje, joa wat al nich. Mear 'n paar uur later haank 't deer toch, lössneden, schoonmaakt en al, oonder 'n laken, an de lädder, um oet te lekken en of te stearven. Oppassen dat katten der gin loch van kriegt!

In 'n loop van 'n dag komt de noodnoabers efkes vetpriezen en 's oawens geet 't weark eers rech an. Ofsnien, vleis en spek an porsjes maken, scheenken maken, vetplukken, schroamen broan, leawerwos en buulkesbrood maken.

De buulkes van oale lakens, ketoen en linnengood, hef mien moo dee neaister is, tusken 't sniederer duur, nog gauw oonder 'n “Dürkopf”, 'n “Huskvarna” of 'n “Singer” hen hoolen. As de spekziegs en scheenken an spielen oonder 'n balken hangt, de leawerwöste en et buulkesbrood in 'n fenuuspot te kokken hangt, 't pekkelvleis in 'n keelder in 't kuum is pakt, dan is 't wal zo laat. Nog gauw der een oawer drenken (bie j oons gin börrleke), 't muuske en de man 'n stukske vleis broan, en dan rap noar 't nus. Moargen is 't wier vroeg dag. Dan geet et verdan met: dearm schoonkrabben en oetspeulen, balkenbrieg en heufdkees maken. De broodbuulkes verwearken, metdreaien en wöste stoppen.

Achter dee stenen schuur is nen aalenkeelder en nen pattenschepper, den wocht op weark. Dan keump de hoolten schuur, woar alns in steet wat met 't laandweark van doon hef. 'k Zie wier de degelijke hoolten schoefkoar met lösse ziedschotten (den oom Johan van den Barg, 'n wagenmaker oet 'n Twickelsenbos, hef maakt); ne lange hoolten lädder, nen zak hoonderzoad en ochtendvoor, 't gruppleugke, nen dreetaand, en alle soorten schuppen, grepen, schoffels en haarken; ne biele, nen iep en 'n haanbielke in 't kotpöalke, de learzen, de mestkloomp, en ne eierkiste.

An de muur: sneuischeren, de heggenscheer, ne span- en trekzaag, zeeven, de flitsspöate, mollen-

stappen, bonenstökke en netten; teilen, nen zeelke zeaibak, plukhakens, de potlien, 't zichke, 't iezeren tråpke, ne rol peunt dread en bossen karkasroad, nen appel- en perenplukker, 'n eunster, 'n paar steigertöwe en nen bos raffia, joa wat al nich.

Op 'n schap: ne "Stertabakdeuze" vol oale spiekers, schroewen, moeren en 'n luk timmergereedschop; ne busse eanvet, wagensmeer, ne vlegenvanger en 'n wespenglas.

Vuur de grond: 'n blik creoline (vuur 't ontsmetten van 't hoonderhok), nen emmer witkalk, ne busse carboleum met nen "bokkenpoot", 'n eierkõarfke, hengsel kõarfkes, tuffelmaanden van twieg, ne rughogedrukspöate, 't haarspit met haarhamer, ne beschuul met gewichten, ne rol hoondergaas, nen stapel kleufkluppelen, wat jutezákke, 'n dekzeil, nen tuffelstoter en ne riesebessem.

Oonder 't raam haank nen vearkenpiezik (um al 't ierweark met in te vetten) en a-j geluk hebt, ne vearkenbloas (woar ie as-e opbloazen en dreugd is, tegen an könt pleren), ne plof en nen kattenpult. Um 'n duurenhook, ne deuze met plodden vuur oonze moeskatte "mies". Wis was der nog wal meer, mear nemt et mij nich kwoalijk, 't is ok ne dikke 70 joar "teruggriepen in de tied".

Achter dee schuur krie-j 't greune hoonderhok, en 'n stuk of vieftien witte Leghorns, rooie leslaanders of Barnevelders schrobt der drok van zich of in nen groten hoonderloop. Nen hanen tredt der nich, want den smit gin eier op en vret alleen mear. Nee, de hoonder möt zich der mear um redden. En as 't leggen der of is, of der löp der een met 'n watergat, dan komt ze op 't howpålke en goat 'n pot in.

In den hoonderloop stoat ok nen hazelnöttenboom, 'n seringenbeumpke en ne liesterbes. Kepot scheurgerei, oale bloompötte, kepotte pannen en pötte en aander "grof vuil" bint doar deep de grond in greawen.

Op 'n moal wörden der drab van gekokte oalbeazen in 't hok smetten. Nooit he-w later wier zo'n machtig keakelconcert heard; wat hoonder laggen der bij op de rugge met de peut in de heugte, en alverdan 't mear angoon. Gevolg: drie daage gin eier.

'k Wil mij efkes rösten en zet mij daal op de baank den achter 't hoes steet. Mear miene gedachen zealt verdan, oawer hoo et der in vroager joaren an too gung.

Zoo, das wier kaantwêêrk

In de grond, ne put met reagenwater en wat wieder de huuskesput. Nen stenen kollenbak, 'n kloppaal, de dreuglienen, 'n sliepsteen, 'n mothoop en nen hoolten pisbak. Roond um 't hoes ha-w: muurblomen, gooldsblomen en afrikaantjes (good tegen de miegeampen). Oonder 't kökkenraam en vuur 't hoes stunnen: dahlia's en hortensia's; stroblomen, vieulkes, floksen en aander eenjoarig blomenspul. Biej de ziedduur stun nen tammen hulsboom met rooie krallen, den met koffieprut en theeblaa um 't gat, reukeloos oawereal oawerhen keek.

An de achterkaant van 't perceel, 'n greuntetuin (de vaa zien plezeer) met: berkes sloa, spinazie, andievie, selderie en prei; zomer- en weenterwottelen, robeten, siepelen en sjalotten, bieslook en smallook, radieskes, 'n paar stökke tomaten en wat riegen aardbeien. 'n Groot stuk laand was inruumd vuur: pöllen, dopearten, sniebonen, kroep- en stokbonen, broene bonen en mangs ok wal 'n betje grote bonen en wat jöddenbonen. Weckflesken vol stunnen der op de rekken in 'n keelder. Völ knolrapen en botterknollen, rooien kool, bloemkool, spruitkool en wittenkool,

(boeskool, vuur zoerkool en um der stampot kaps van te maken); en, noa de bonen- en tuffeltied, oaweral moosplaanten (vuur eagengebreek, de hooltdoewen en weelde knientjes). Tegen 't sleutje an stunnen: 'n rek met frambozen, 'n rabarber, de beazenbuske (rooien oalbeazen en kriesselbeazen). Enregelmoatig roet optrekken en schoffelen, dat sprak vanzölf. Joa, allens lag der wal kaant bie.

Woar de vaa greuts op gung, dat was zienen appelhof. De niejste soorten vruchbeume ha-w. Dubbele eierproemen, Reine Victoria, en Reine Claude. De haand- en stooferen: Claps FAVORITE en Grieser Wildeman (Beume dee onmeunig dreugen). Appelrassen as: Sterappel (alleen vuur de mooigheid al), Groningerkroon, Goidrenet, Notarisappel en Transparant de Croneselle.

Alle vruchbeume warren, tot op zo'n 80 cm heugte, witkalkt en kregen, um ongedeerte tegen te goan, tiedig nen liembaand um. Ok good sneuien elk joar, dat gung der met strieken. 'n Boom mos voarm hoolen en 't mos "lech" in de beum wean.

En dan de grootste lappe grond, "t bouwlaand", met mangelwottelen en zomer- en weenterrow. In 'n oorlog stunnen der ok tabaksplaanten (Amersfoortsen) en zonneblomen. Mear de meeste ruimte doar nammen de tuffelen in; Eigenheimers, Rooie ster, Roodkientjes, Voortuffelen en ne striep "vroogen" (met de kientjes noar boawen potten). Mangs ha-j völ las van Coloradokevers en dan mos de spöat der an tepas kommen. Tuffelen oetmaken was 'n zwoar weark en 't gadderen (kroepen met de knie op't slat) 'n laankwielig gedoo. Smieten met greune smietuffelen an ne stok, loof verbranderen of poffen, dat passen mij better.

Mear . . . vuur a-j stekken könt, zö-j toch eers mötten potten. Geate maken met 'n stoter en dan in elk gat nen tuffel; doarna de riegen ansloffen en later, as de köpkes oet de grond stakken, angruppen.

Hoo 't mij met dat pottuffelen potten 'n maal is vergoan, dat wil ik oeleu nog effen vertellen. Zo a-j al wal begreppen hebt, ha-k met laandweark nich völ op; 'k gung leawer nen ean hen hardlopen. Mear mangs mos ik der wal an geleuwen. Eers gung 't

nog wal zovöl, mear met 'n half uur ha-k 't niej der wal of, dat ha-k. 't Leup nich zo vlot meer en ik preberen van nen ofstaand de tuffelkes in de geate te mikken. Dat lukken nich al te bes en dan mos ik der toch wier achter an. Ik was 't zo zat as wat en 'k heur 't mij nog zo tegen de vaa zeggen: "le maakt oe wat te doon; noe mö-j der één inpotten, mear later mö-j der wal tien of nog meer wier oethalen".

Johan Kwast met zien Vaa

De vaa wörden niet gauw heilig, mear too he-k ne beste loage te heuren kregen, en . . . met: "le könt bes wochen da-j methelpt en doarmet oet", gung 't verdan .

Noe deank ik: "De vaa har groot geliek". le könt nich aait met de plezeerbokske an lopen; der möt ok nog adamd, öasd en kleaid wörden, en doar is der nog nooit een slechter van wörden.

Gewijd water uit Zenderen

Berend Jager

In de parochiekerk in Zenderen bevindt zich tegen de pilaren een aantal beelden van heiligen die door de karmelieten worden vereerd. Zo vindt men er houten beelden van de heilige Theresia, Johannes van het Kruis en Albertus van Trapani. Tot voor kort lagen ze nog in het depot van het klooster, maar ze zijn prachtig gerestaureerd en hebben daarna weer een plaatsje in de kerk gekregen. Vooral Albertus van Trapani heeft eeuwenlang onder het gewone volk grote belangstelling genoten omdat water dat gewijd was met behulp van een relikwie van deze heilige een bijzondere helende werking had.

Albertus leven

Het is niet bekend wanneer de heilige geboren is, maar wel wáár: in Trapani, een klein stadje op Sicilië. Hij overleed in Messina op 7 augustus 1306. Al tijdens zijn leven was hij omgeven met een sfeer van heiligheid. Aan hem worden talloze wonderen toegeschreven. Het meest spectaculaire vond plaats in 1301. Messina werd toen aangevallen door Robert, hertog van Calabrië. De stad was volkomen ingesloten en het zag ernaar uit dat het verzet niet lang meer zou kunnen duren vanwege het gebrek aan voedsel. In die tijd woonde Albertus toevallig in de stad en men vroeg hem bij God te bemiddelen om de stad te redden. Albertus droeg toen een mis op en nog voordat de mis was beëindigd zagen de verbaasde soldaten op de stadsmuren drie schepen ongehinderd dwars door de blokkade varen waarna ze veilig de haven binnen voeren. De schepen waren beladen met graan. Spoedig moest de hertog het beleg opheffen. De stad was gered! Van Albertus is ook bekend dat hij water wijdde en gebruikte om mensen van koorts af te helpen, de negatieve invloed van de duivel te weren, en het baren van kinderen te vergemakkelijken.

Albertus ligt begraven in de kerk van de Karmelieten in zijn geboorteplaats Trapani.

Verering

Door de eenvoudige mensen werd hij onmiddellijk na zijn dood al als een heilige gezien. Maar ook monniken hadden een grote verering voor hem wat zich bijvoorbeeld uitte in een nogal macabere gebeurtenis niet lang na zijn begrafenis. Een zekere broeder Simone Cherca stond op de nominatie prior te worden van een klooster in Erice en had de dringende wens enkele relikwieën van Albertus in zijn bezit te hebben. Daartoe ging hij in de nacht stiekem naar het graf van de heilige, opende het deksel en nam enkele ribben, de leren ceintuur en een flesje water dat zich in de kist bevond, mee. We zullen ons maar niet voorstellen hoe hij aan die ribben kwam. Daarna sloot hij de kist zorgvuldig en verborg de heilige voorwerpen in zijn cel in de hoop dat hij, als hij eenmaal prior was, in het glorieuze bezit zou zijn van de heilige 'voorwerpen'. Kort daarop moest hij echter naar Bordeaux om een conferentie bij te wonen. Daar werd hij ziek en stierf. Wie beschrijft de verbazing van zijn broeders toen

ze bij het opruimen van de cel de relikwieën tegen kwamen!

De officiële heiligverklaring vond plaats op 31 mei 1476 door paus Sixtus IV, waarna de cultus rond Albertus zich al snel door heel Europa verspreidde. Talloos waren de verhalen waarin verteld wordt dat water waarin een relikwie van de heilige gedoopt was onvoorstelbare wonderen verrichtte. Het gewijde water diende vele doeleinden. Het was een middel tegen pest en cholera. Het was een middel tegen duivelse betovering waardoor bijvoorbeeld vee stierf of kleine kinderen aan koorts bezweken. Maar het hielp ook tegen psychische klachten als stress of slapeloosheid. Om de mensen overal in Europa in de gelegenheid te stellen het gewijde water, dat al gauw de naam Albertuswater kreeg, te bemachtigen, was het noodzakelijk dat er in de verspreide karmelietenkloosters een relikwie van de heilige aanwezig was. Vooral de kloosterhervormer Johannes Soreth, die leefde van 1420 tot 1481, heeft ervoor gezorgd dat alle karmelietenkloosters een relik van Albertus kregen om het water te

Albertus die mensen zegent

kunnen wijden. Kleine botsplintertjes waren al voldoende om gewoon water een buitengewone genezende kracht te verlenen.

Houten beeld van Sint Albertus in de parochiekerk te Zenderen

Albertus in Zenderen

Ook in Twente heeft de cultus rond het Albertuswater een hoge vlucht genomen, vooral na 1855 toen er in Zenderen een nieuw karmelietenklooster werd gesticht. Het klooster bezit dan ook enkele relieken van Albertus. Een van de relieken bestaat uit kleine botsplintertjes gevat in een prachtige medaillon.

Eén van de relieken

Het hele jaar door kwamen er mensen met flesjes naar het klooster om die met gewijd water te laten vullen, maar vooral op de feestdag van de heilige, 7 augustus, was het bepaald druk en werd er een extra heilige mis opgedragen. Zo vindt men in het zogenoemde afkondigingsboek van 7 augustus 1891 de volgende tekst: *Vrijdag Feestdag van den H. Albertus van onze Orde; in deze kapel te verdienen een volle aflat onder de gewone*

voorwaarden. 7.30 uur de plechtige gezongen H. Mis en voor de Mis zal het water ter eere van den H. Albertus gezegend worden.

Daarnaast had het klooster ook zogenoemde medailles, kleine 'muntjes' met een doorsnede van één centimeter die de mensen gratis ter beschikking werden gesteld. Ze werden gebruikt om na de doop in het wiegje te hangen om het kind tegen kwade krachten te beschermen of in de schuur opgehangen ter bescherming van het vee. Of aan een halsketting gehangen om tijdens een reis extra beschermd te zijn. Talloos waren de toepassingen van deze medailles. Aan de ene kant stond een afbeelding van de heilige met de tekst Saint Albertus O P N (ora pro nobis = bid voor ons), aan de andere kant de heilige maagd met het kindje Jezus op haar arm.

De teloorgang van de heilige

Als je de paters die nu in het klooster in Zenderen verblijven vraagt, of er nog wel eens iemand langs komt om Albertuswater te halen, kijken ze je verbaasd aan. Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw is de devotie rond de heilige zienderogen gedaald. Zelfs zijn feestdag wordt in onze tijd niet meer gevierd.

De medaille

De devotie rond heiligen was in vroeger tijden vooral het domein van het gewone volk waarvan er velen ongeletterd waren. Door democratisering van het onderwijs, waaraan de orde van de karmelieten zelf een belangrijke bijdrage heeft geleverd, is er een groeiend zelfbewustzijn ontstaan waarin steeds minder plaats is voor heiligenverering. Zelfbewuste mensen geloven niet in de gewijde kracht van het Albertuswater dat voor velen in de eerste helft van de vorige eeuw nog de roem had van 'haarlemmerolie', een middel tegen alle kwalen.

Albertus leeft niet meer in Zenderen, al wordt zijn nagedachtenis nog met respect in ere gehouden.

Literatuur en bronnen:

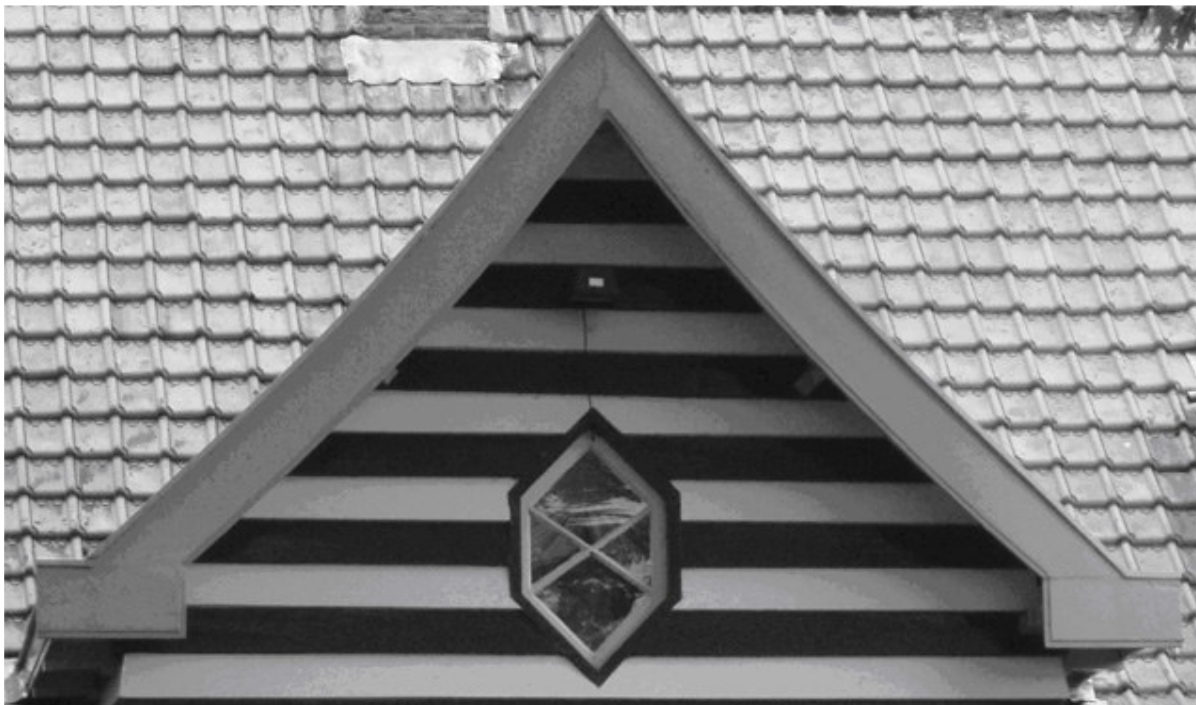
Atti del Convegno, *S. Aberto degli Abbati*, 2007
D. Schlüter, *Betovering en vervolging*, Hengelo 1991
Gesprekken met paters uit het klooster in Zenderen

Fotowedstrijd. . . . Hoe goed kent u Borne en omgeving?

De opgave van de fotowedstrijd in Boorn en Boerschop van april 2008 heeft een aantal reacties opgeleverd waarvan vier de juiste oplossing gaven, t.w. van Ria Boers-Wicherts, H.A Tijink, A. Wisman en L. Duivenvoorden. De redactie heeft vervolgens bij loting mevrouw L. Duivenvoorden als winnaar aangewezen. Van harte gefeliciteerd!

Hieronder vindt u weer een nieuwe foto van een bekend gebouw in de gemeente Borne.

Vraag: **om welk gebouw gaat het op onderstaande foto?**

Wat moet u doen?

Schrijf op een vel papier: *Fotowedstrijd uit **Boorne en Boerschop** nummer 2008-2*

Het gebouw is :

Mijn naam :

Mijn adres :

Mijn telefoonnr. :

Stuur dit vóór 1 september a.s. naar: Redactie *Boorn en Boerschop*, Blauwgras 68, 7623 GL Borne.
Mailen kan natuurlijk ook: u stuurt uw e-mail dan naar het redactieadres: deckwitz@home.nl

Voor de winnaar stelt Gullimex Instruments een VVV-bon ter waarde van € 25,- beschikbaar.

De winnaar krijgt uiteraard persoonlijk bericht.
De uitslag wordt in het volgende nummer bekend gemaakt.

gullimex INSTRUMENTS

Een brug over de A-beek -1-

Gerard A.B. Nijhuis

In de huidige nieuwbouwwijk “de Bornsche Maten” is de doorgaande weg naar Deurningen met een brug over de Bornse Beek¹ gehandhaafd gebleven. Het erf “De Bongerd”, zuidelijk van deze brug gelegen, had vroeger een vonder welke eind 1854 voor het eerst is vervangen door een brug. De Deurningerweg liep al een paar eeuwen geleden vanuit het dorp Borne, via de marke Zenderen en Hasselo naar Oldenzaal². Ze maakte deel uit van het wegenstelsel waarover goederen vanuit de Hollandse gewesten naar Duitsland en omgekeerd werden vervoerd. Onder deze goederen worden ook vee (varkens, koeien en paarden) verstaan.

Beekovergangen

Ook de postkoets maakte jarenlang gebruik van de weg, van Deventer over Holten, Goor, Delden, Borne naar Oldenzaal. Deze wegen moesten door de markenbewoners, voorzover de weg door die marke liep, worden onderhouden. Hendrik Jan Bos³ schrijft daar meermalen over. Omdat hij de “Verwalter” (=waarnemend) landrentmeester was, had hij in deze functie ook de schouw (=toezicht) over de wegen. Vaak moesten tientallen boeren met eigen mankracht en voorzien van wagens met paarden, de wegen in hun marke herstellen. We spreken dan nog steeds over zandwegen, die door (zware) transporten aan slijtage onderhevig waren. Op plaatsen waar een rivier of beek deze weg kruiste, had men behoefte aan een gemakkelijke oversteek, d.m.v. een vonder (=loopplank met aan één zijde een leuning voor voetgangers) of brug. Uit verzoeken door markebesturen onderling gedaan of uit een aangespannen proces, blijkt dat bruggen niet altijd aanwezig waren. Zo heeft de weg over de A-beek⁴ in de Deurningerweg nog geen 200 jaar een brug.

Vonders

Vóór 1811 heeft er geen brug in deze weg over de beek gelegen. Familieleden uit Hasselo en Zenderen / dorp Borne konden, als ze lopend waren, via de vonder oversteken of op een kar of wagen door de bedding rijden. Kon dit alles niet dan kon de Weelebrug over de Bornse beek⁵ worden gebruikt. De grens tussen het gericht Oldenzaal, met de marke Hasselo en het gericht Borne met de marke Zenderen, liep voor een gedeelte door de A-beek. Geschillen hierover hebben zich dan ook vaak voorgedaan.

Deel van een kaart uit de Grote historische atlas, deel 3 Oost Nederland. Van zuid naar noord: de Weelebrug, de brug bij de Bongerd en de Hasselter Aa brug

Op order van Ridderschap en Steden (de toenmalige Staten van Overijssel) van 15 juni 1724 moeten de markebewoners alle bruggen en wegen naar behoren onderhouden. De holtling (=markevergadering) van 22 juni 1757 verhaalt over de toestand van de beide vonders over de A bij Borne⁶. Vermeld staat dat de Bornsen deze vonders verre over de dertig jaren hebben onderhouden. Een week later gaat een brief uit naar de drost om de boete, door de drost aan de Hasseloërs opgelegd om de twee vonders bij Borne over de Aa leggende in een behoorlijke staat te brengen, teniet te doen. De Hasseloërs beweren dat de vonders door de ingesetenen van Borne niet alleen voor ondenkelijke jaren zijn gelegd, maar ook gerepareerd en

onderhouden. Zij vragen dus de drost de Bornsen op te dragen de vondrs te onderhouden⁷. Niet vermeld staat wie de vondrs nu daadwerkelijk hebben gerepareerd.

Twaalf jaar later

Uit een extract van het Markenboek van Hasselo⁸ van 22 mei 1769 blijkt dat de markevergadering die dag wordt gehouden en een verzoek van de inwoners van Borne bespreekt. De Bornsen hebben de drost van Twente, Sigismund van Heyden Hompesch, wonend in het huis Ootmarsum, gevraagd of hij de Hasseloërs zou willen verplichten ter plekke een brug te bouwen. De boermannen van Hasselo schrijven dat de bouw van een brug voor hen onherstelbare schade zal geven. Niet alleen de bouwkosten (begroot op minstens fl. 400,-) maar ook de kosten voor een nieuwe dijk moeten worden opgebracht. De oevers van de beek waren door slijtage ernstig verlaagd omdat men met zware wagens door de (lage) bedding van de beek reed. Tevens is de marke bang dat de inwoners van Borne, nog meer dan voorheen, massaal brand- en mestplaggen uit het Hasselerbroek zullen halen. Over dit clandestien plaggen steken en plaggen halen, klagen ze al jaren. De daders kunnen maar niet gepakt worden omdat ze bij nacht en ontij als er weinig water in de A staat *dese doorsteken (=doorheengaan) en dan een vrij veld voor zich hebben omdat de boeren ver van het veld wonen*.

De eerste bewoner hier in de Hasseler Broek was "n Eéwert"⁹, wiens vader, Evert Janszoon Bekkers, rond 1733 zijn boerderijtje verplaatste van het huidige Bartelinkslaantje in Hasselo naar deze plek, toen in bezit van de Ten Cates. Een Ten Cate woonde op een buiten "de Bongerd" net over de beek in Hasselo. De Hasselose boeren vonden dat het de Bornsen nu nog gemakkelijker werd gemaakt om nog meer plaggen te steken en mee te nemen. Een belangrijke passage vermeldt dat de Bornsen zeggen: *"Dat de postweg van Oldenzaal naar Deventer over Borne zou gaan, maar dat dat besijden de waarheid is, als een yegelijk kennelijk zijnde (=weten) dat de ordinaire (=gewone) postroute niet over Borne maar over Hengelo gaat"*. De postmeester merkt wel op dat hij *eenige tijd herwaerts de weg over Borne genomen heeft*. Het verzoek van de Bornsen richting de Hasseloërs was door de eerstgenoemden op 24 maart 1769 aan de Overijsselse regering (de Ridderschap en Steden) gericht, waarin ze vermeldden dat *de weg tusschen Oldenzal en Borne, ofschoon een gemeenen Heerenweg en postroute, eger vooral des winters niet dan met 't uiterste gevaar te passeeren was*. De Bornsen hebben deze weg nodig in verband met de

toename van de textielhandel. Ook verzoeken ze Ridderschap en Steden: *"Die van Woolde een gratieus support of toeslag te verleenen om de weg tusschen Hengelo en Borne ter oorzaak der reyderijen, fabriquen en handel met veel passages te voorzien van een brug¹⁰ en deze in goede staat te houden"*. De drost, door Ridderschap en Steden ingefluisterd, komt op 17 oktober 1769 met zijn reactie. Hij zegt de situatie zelf te hebben bekeken en dat wat de Bornsen beweren, dat de postweg die route neemt, in zoverre waar is dat dat de laatste maanden zo is. Hij stelt dat de Bornsen het meeste profijt zullen hebben van een brug over de A en dus ook de kosten moeten betalen. De marke Hasselo zal de Krommebrug, verderop in Hasselo, die gebouwd zal worden, ook moeten betalen.

Boerderij en brug bij de Bongerd in 2007

De volgende bruggen

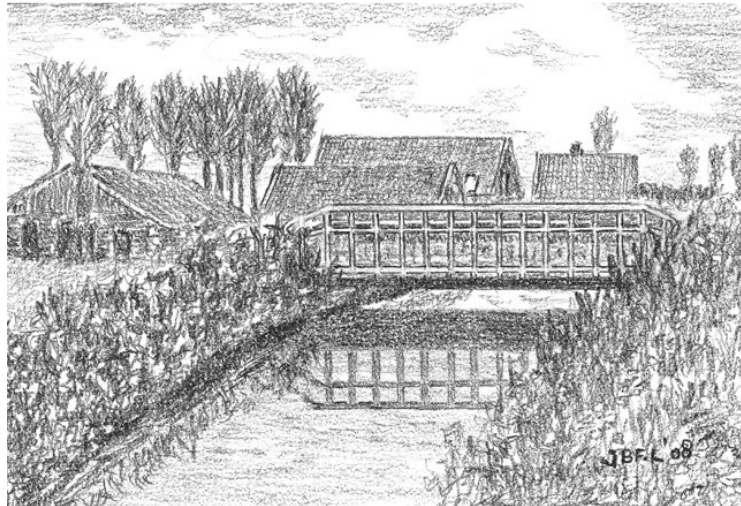
Als de Fransen in 1795 de Republiek der Nederlanden binnenvallen, verandert er veel. Wat het vervoer betreft, worden er, voornamelijk in de Hollandse gewesten, kanalen gegraven. Ongetwijfeld werden hierbij ook de nodige bruggen gebouwd. Al deze bruggen waren uitsluitend van hout gebouwd. Het gebruik van ijzeren dragers was toen nog niet gebruikelijk. Rond 1820 zijn er veel wegen "rechtgetrokken". Voor de verdediging werd van kerktoeren op kerktoeren een zichtbaar rechte weg aangelegd. Was daarom Borne niet meer zo in trek? Vanaf Klein Driene werd er een rechte weg naar Oldenzaal geprojecteerd. Dit was ook het geval van Oldenzaal naar Denekamp. Waarom nu werd Borne in dit wegennet niet opgenomen?

De brug van 1802

In 1769 is geen brug over de A gebouwd. Het vervolg: in 1802 gaat er een brief van de Bornse bestuurders naar Hendrik Knijpinga Kramer

de provisionele verwalt (=tijdelijke vervanger) drost van Twente in Ootmarsum. Knijpinga Kramer wordt herinnerd aan het feit dat hij na *oculaire inspectie* zelf heeft gezien dat *de Revier de Aa, aldaar gelegen in de marke Hasselo, niet anders dan in zeer drooge tijden gevoeglijk (=normaal) met karre of wagen kan passeeren (=door het water rijden) en dat slechts ten dienste van voetgangers aldaar een vonder geplaatst is.* Verschillende keren zijn er ongelukken gebeurd. *Vorig jaar zijn drie wagens met koorn, aldaar moerende passeeren, ontladen moeten worden. Het koorn moest op de rug over het vonder worden gedragen, gelijk ook de wagens, na die uit elkanderen genomen te hebben.* In het verleden moesten vaker wagens worden gedemonteerd. Aangegeven wordt dat ook verkeer, behalve naar Oldenzaal, ook naar Hengelo en Ootmarsum gebruik maken van deze passage en dat *ook sekerlijk den postwagen van Oldenzaal op Zwol door Borne zou varen, indien er ter voorschreven plaats behoorlijke passage was.* Ook hebben veel Bornsen in Hasselo grond liggen, die dus niet te allen tijde bereikt kan worden. De Bornsen betalen wél hierover de belastingen aan de marke Hasselo. Ook hebben de Hasseloërs baat bij een brug, omdat ze bij hoog water soms over Hengelo (=Woolde), via de Weelebrug in de huidige Bornsestraat moeten, om in Borne te komen. Het zware vonder in deze weg is onlangs door een brug vervangen. Deurningers gebruiken ook deze weg om met vracht op Deventer te rijden. Zij willen wel behulpzaam zijn om *de dijk te helpen aanbrengen.* De brief was ondertekend door Steven ten Cate, Hermannus Stoel(ers), H. Nieuwenhuis, allen dorpsbestuurders. Knijpinga Kramer was het eens met de Bornsen en beval d.d. 25 juni 1802 die van Hasselo *in dit Zoomer saison nog voor de maand september een behoorlijke brug over de Revier de Aa nabij Borne te maaken.* Mijns inziens is deze brug er toen gekomen, zijnde de eerste op die plaats. In de archieven van Borne en Weerselo zijn geen stukken gevonden die dit bevestigen.

Wordt vervolgd

Impressie van de huidige brug over de Bornse beek, voorheen de A-beek, op de gemeentegrens waar de Oude Deurningerweg overgaat in de Deurningerweg
Tekening van J.B.F. Leuverink

Noten:

- ¹ Zeker tot 1811 mogelijk nog langer werd de beek hier aangegeven met A-beek of Aa-beek.
- ² Met de komst van de Bornse Maten wordt de weg tot aan de brug nu "Oude Deurningerweg" genoemd.
- ³ Dagboek van richter Hendrik Jan Bos 1736-1792, Enschede 2002.
- ⁴ De A-beek waar hiervan sprake is, is nu de Bornse Beek.
- ⁵ In de Rijksweg Hengelo – Borne.
- ⁶ De vonders bij de Deurningerweg en bij de boerderij "de Bongerd".
- ⁷ HCO Markenarchief Hasselo 157/460, 463.
- ⁸ HCO toegang 157.
- ⁹ Nu Deurningerweg 18.
- ¹⁰ Dit is mijns inziens de brug bij "Klaos an de brug" in de oude weg van Borne op Hengelo.

Vandaag is 'n eerstn dag van dee-w nog te good hebt

Bornse bijnamen . . . , wie kent ze nog?

Ben Heck

Gerard ten Voorde heeft in het verre verleden een aanzet gegeven tot het verzamelen en rubriceren van bijnamen in Borne. Let wel, bijnamen dus geen scheldnamen. De mensen kenden elkaar eerder van de bijnaam dan aan de achternaam. Deze laatste werd eigenlijk alleen gebruikt bij min of meer officiële momenten. Ik heb een aantal bijnamen verzameld en doe een beroep op u om mee te werken deze verzameling aan te vullen en uit te breiden.

Gerard ten Voorde, bij de ouderen onder ons beter bekend als *Gerrad van de Kloompmaker* was een markante man in de historie van Borne. Met de heer Hulshof en meester Dijkhuis heeft hij indertijd de heemkundeverenging opgericht. Hij werkte als administrateur bij de Boerenbond en als zodanig kende hij de toenmalige bevolking. Zijn nooit aflatende belangstelling in mensen hebben een pur sang Bornekenner van hem gemaakt. Regelmatig hield hij in kleine kring bijeenkomsten, om iets te vertellen over de historie van Borne. Of om anekdotes van wel of niet helemaal ware gebeurtenissen ten berde te brengen. Dit alles nooit in negatieve zin, maar met een milde verwijzing naar wie het betrof. Zijn dank was een glimlach van de toehoorders. Ter ondersteuning en voorbereiding van zijn bijeenkomsten had hij een stapel kattedelletjes bij zich en waarop hij zo nu en dan spiekte. Uit de brij van geschriften heb ik een kleine verzameling bijeen gebracht. Zo ook een verzameling bijnamen die nu aanvulling behoeft. Volgens een ruwe schatting indertijd zouden er in Borne, en de daarbij behorende kerkdorpen,

Op deze pagina staan vier foto's afgebeeld van mensen van wie een bijnaam bekend is.

Klap Jans: Johannes Arendsen

Kettel Toon: Toon Leushuis

Pots Ka: Hendrika Pot

Van de vrouw op foto rechtsonder is de identiteit niet geheel duidelijk. Is zij Kors Jannao: Janna Olde Olthof, of Kluut'n Kornelia: Kornelia Groothengel?

ongeveer 400 bijnamen bestaan. Zo'n drie jaar geleden ben ik begonnen de draad op te pakken en de lijst zoveel mogelijk aan te vullen. Dankzij hulp van vele autochtone Bornsen ben ik tot een kleine 150 bijnamen gekomen. Kort gezegd nog lang niet genoeg. Wel een ontzettend leuke bezigheid, en je hoort nog eens wat. Het historisch besef is versterkt. Er is echter een probleem, de tijd dringt. Want vele echt oude Bornsen, die naast hun kennis van bijnamen ook de historie van die bijnamen kennen, die Bornsen worden zeldzamer. Haast is geboden.

Misschien zijn er met mij nog enkelen met dezelfde interesse of zijn er nog genoeg Bornsen die een aanvulling kunnen geven op de lijst met bijnamen. Hopelijk kunnen wij die gegevens bundelen en tot een grotere verzameling komen. Laat wat weten en bel mij (074 266 28 71).

Bron:

Foto's uit het gemeente-archief Borne

Pots Ka

*Kors Jannao of Kluut'n
Kornelia?*

Klap Jans

Kettel Toon

De betekenis van de Zusters van Schijndel voor het onderwijs in Borne

Henk Hassink

In 1769 stond er in Borne al een school en daar werd lesgegeven op grondslag van de officiële Nederduits Gereformeerde staatsgodsdienst. Aan het eind van de 18^e eeuw konden ook katholieken hun geloof, zij het eerst nog beperkt, weer in het openbaar belijden. Er kwam ook landelijke regelgeving. Vooral dankzij de "Maatschappij tot Nut van 't Algemeen", de Wet 1797 en de Onderwijswet 1806 werden landelijk gemengde scholen gesticht voor alle standen en toegankelijk voor *alle gezindten van de lagere volksklassen*. Naast de leervakken was er ook veel aandacht voor maatschappelijke en christelijke deugden. De rooms-katholieken en de orthodox-protestanten in het land protesteerden, omdat zij vreesden voor verlies van de eigenheid in het onderwijs. Dit leidde tot erkenning van het bestaansrecht van de bijzondere scholen; overigens zonder toekenning van overheidssubsidie (1857).

Twee scholen

Van 1815 tot 1857 werd in Borne lesgegeven door meester Jordens. De school stond tegenover de Oude kerk. Kinderen van alle gezindten gingen er naar toe. Na het overlijden van meester Jordens werd in 1858 een katholieke meester, Egidius Wientjes, aangesteld, wat al spoedig leidde tot het oprichten van een bijzondere school voor niet-katholieke kinderen. Deze school werd financieel ondersteund door vele particulieren en stond onder leiding van meester G. te Veldhuis. Zo bestonden in Borne twee scholen naast elkaar. De bijzondere school groeide nauwelijks in de volgende tientallen jaren en toen meester Te Veldhuis in 1891 stierf dreigde de school te worden opgeheven. Toen dat ook werkelijk gebeurde stuurde de schoolopziener de burgemeester een brandbrief met als slot de volgende tekst: *Ik vertrouw dat de raad zal beseffen dat de dorpschool thans, meer dan vroeger, door kinderen van verschillende gezindten zal bezocht worden en dat het vertrouwen der bevolking op die school zal stijgen, door aldaar niet uitsluitend*

onderwijzers van één godsdienstige gezindte te benoemen. De raad nam het advies ter harte en zorgde voor uitbreiding van de accommodatie van de dorpschool, die inmiddels 420 leerlingen telde, door lokalen van de katholieke school te huren en de neutrale school uit te breiden met 4 lokalen.

De komst van de zusters

Tijdens de 19e eeuw was op maatschappelijk en godsdienstig gebied zo veel veranderd (de verzuiling) dat de stichting van bijzondere scholen voor protestante en katholieke kinderen niet uit kon blijven. In dorpen en steden kregen pastoors van de verschillende parochies de opdracht zorg te dragen voor het tot stand brengen van voorzieningen voor katholiek onderwijs. In Borne was dat de pastoor J.H. Hendriks van de Stephanuskerk aan de Stationsstraat/hoek Grotestraat, die in 1888 werd gebouwd. Deze pastoor had vernomen van zijn collega in Rijssen dat enkele zusters van de Congregatie uit Schijndel in diens parochie onderwijs gaven aan de meisjes. Na intensief overleg met Schijndel, met de bisschop van Den Bosch en de aartsbisschop van Utrecht, kreeg hij tenslotte in 1894 toestemming om een taal-, bewaar- en handwerkschool op te richten. De bisschop van Den Bosch verleende de Congregatie van de Zusters van Liefde te Schijndel toestemming tot het oprichten van een nieuwe afdeling van het klooster te Borne. Pastoor Hendriks gaf architect Nicolaas Molenaar, leerling van bouwmeester Cuypers, de opdracht een ontwerp te maken voor een *Plan voor ene*

De Stationsstraat in de jaren '30, op de voorgrond het Johannesgesticht

Bewaar- en Leerschool met Woonhuis en Kapel. Het ontwerp werd goedgekeurd en op 12 juni 1894 werd de vergunning verleend voor de bouw van het "St. Johannesgesticht" in de Stationsstraat naast de pastorie. Met veel moeite kreeg pastoor Hendriks de financiering rond en op 7 en 8 mei 1895 vestigden zich acht zusters in Borne om zich *zowel voor het onderwijs als voor andere diensten binnen het klooster in te zetten.*

De school startte met 96 leerlingen in vier lokalen: 2 *klasselokalen, een lokaal voor bewaarkinderen en een lokaal voor handwerken.* De "naaischool" werd bezocht door even veel joodse en protestante als katholieke meisjes. De inrichting van de school was erg schamel, maar op 1 juli was *het allernoodzakelijkste in de school aanwezig.* In de Akte van Overeenkomst van 1895 was overeengekomen dat het kerkbestuur ook schoolbestuur zou zijn en o.a. dat de zusters les zouden geven aan jongens en meisjes tot zes jaar en daarna alleen aan meisjes. Dit omdat co-educatie na het zesde jaar door de katholieke kerk toen nog werd afgewezen. De oudere jongens gingen soms naar de openbare school of kregen helemaal geen onderwijs, omdat er nog geen leerplicht bestond.

De school groeide flink: in 1918 b.v. telde de school al 248 leerlingen, zodat er regelmatig bijgebouwd moest worden: in 1921 beschikte de school dan ook over elf lokalen. Dat de zusters niet alleen veel invloed hadden op de leerprestaties van de kinderen en hun houding, maar ook op het sociaal gedrag van jongens en mannen blijkt uit het feit dat ze wisten te bereiken dat in korte tijd het wildplassen op de openbare weg in het dorp tot het verleden behoorde! De zusters werden vanaf die tijd dan ook door velen, mannen, vrouwen en kinderen op straat met veel respect begroet.

Ontstaan van de u.l.o. en de st. Jacobusschool

De onderwijswet De Visser van 1920 maakte een eind aan de financiële ongelijkheid tussen het openbaar en het bijzonder onderwijs en bovendien werden de zgn. kopklassen van het lager onderwijs losgekoppeld, om als "u.l.o.", (uitgebreid lager onderwijs), verder te gaan. Zo ontstond de R.K. u.l.o.-school voor meisjes "Het St Johannesgesticht" aan de Stationsstraat. Pastoor Elskamp, begon, na de invoering van genoemde wet, met de voorbereiding van een nieuwe school voor katholieke jongens. Het gebouw, ontworpen door architect Elsberg, bevatte tien lokalen, en werd in

december 1922 als "St.Jacobusschool" aan de Oude Almloseweg geopend. In 1921 was er ook al een neutrale jongens-u.l.o. opgericht, maar dat was geen optie voor de katholieke knapen. Daarom werd de eerste u.l.o.-lichting 1921-1922 voor één keer "bij de zusters" toegelaten. Of de zusters dat erg vervelend vonden, vermeldt de geschiedenis niet.

Een nieuwe bewaarschool

De bewaarschool, die intussen ook uit het Johannesgesticht gegroeid was, kreeg, na eerst in het gebouw van de Werkliedenvereniging "St Jozef" gebivakeerd te hebben, een plek in de moestuin van de pastoor. De nieuwe bewaarschool bestond uit vier lokalen en de bouwkosten bedroegen fl. 28.000,--. Eén van de bronnen van die bekostiging was de opbrengst van de "Penningvereniging". Elk katholiek gezin moest wekelijks een "penning" in dit fonds storten. Deze bijdrage werd steeds geringer, veel grote gezinnen konden het niet opbrengen, en in 1939 hield het fonds op te bestaan.

Leerlingen van de 'fraaihandwerkschool' met zuster Hubertina

Uitbreiding van het onderwijs voor meisjes

Na hun twaalfde verjaardag verlieten vooral veel meisjes de school. De leerplicht gold toen nog voor kinderen tot die leeftijd en voor jongens vond men intellectuele ontwikkeling belangrijker. De "Nijverheidswet" van 1921 schiep, ook voor meisjes, de mogelijkheid langer en meer beroepsgericht onderwijs te volgen. De zusters waren hun tijd al vooruit: zij gaven vanaf 1918 al "privaatlessen" in de vakken Frans, Duits, Engels en in handelskennis, machineschrijven en stenografie. Bovendien hadden de zusters in 1920 al eigen plannen om de bloeiende naai- en breischool om te vormen tot een volledige huishoudschool!

Het rijk verleende geen subsidie, maar dankzij een gemeentelijke bijdrage kon de school op 1 mei 1921 toch van start gaan. Er werd ook 's avonds les gegeven van kwart over vier tot kwart over zes en van kwart voor zeven tot kwart voor negen. De zusters maakten lange dagen!

De Industrie- en Huishoudschool "St. Johannesgesticht" groeide en bloeide: in 1925 bedroeg het aantal 251. Van de 64 examenkandidaten slaagden er 61, 2 trokken zich terug en slechts één zakte er. Op 1 september 1926 werden de losse cursussen omgezet in een reguliere dag- en avondhuishoudschool, maar er waren ook nog steeds losse cursussen.

Huishoudschool Sancta Maria aan de Grotestraat

Huishoudschool Sancta Maria

De toeloop van meisjes uit de wijde omgeving werd inmiddels zó groot, dat nieuwbouw plaats moest vinden. En zo werd in 1932 aan de Almeloschestraat, de huidige Grotestraat, de Industrie- en Huishoudschool "Sancta Maria" geopend. Vrouwen van werkloze mannen konden ook op deze school van de zusters terecht voor huishoudlessen! Ze betaalden "10 cents" per les. In 1946 had de school ruim 400 leerlingen, waarvan meer dan de helft uit de omliggende gemeenten.

Na de oorlog hebben diverse uitbreidingen plaatsgevonden. In 1947 startte de opleiding tot assistente in de huishouding; in '48 begon de "Mater Amabilisschool" en onder de leiding van Zr. Clementina van Helvert kwamen daar nog bij: de opleiding tot kinderverzorgster, de vormingsklas, de l.n.a.s.-opleiding en in 1964 zelfs een opleiding tot huishoudlerares. Deze opleiding trok zelfs "studenten" uit de wijde omtrek, wat nog eens te meer aantoonde hoe belangrijk de rol van de zusters van Schijndel was in het Bornse onderwijs.

Groei van de u.l.o.

Terug naar de (m)u.l.o. in Borne. In 1920 was het u.l.o. losgekoppeld van het lager onderwijs. De u.l.o. telde minstens drie leerjaren en er moest in minstens elf vakken les gegeven worden. Na enig landelijk getwist over onderwijs door religieuzen en

gelijke behandeling m.b.t. de salarissen en hun positie in het onderwijs kon, ook in Borne, aan de u.l.o.'s gewerkt worden. Nog tot 1936 was het hoofd van de lagere school van het "St.Johannesgesticht" tevens hoofd der u.l.o.-school. In dat jaar, op 3 februari, werd zr. Gerarda Majella Buskens benoemd tot hoofd van de (m.)u.l.o.. Het aantal leerlingen op de meisjesulo was niet erg hoog, omdat veel meisjes na de tweede klas de ulo verlieten om thuis te helpen of buitenshuis te werken. In 1922 waren er 39, in 1937 werd de top bereikt met 48; in 1939 waren er 41. Ook landelijk volgde slechts 35% van de meisjes tussen 13 en 15 onderwijs!

Niet-religieuzen voor de klas

Door de gelijke subsidiëring in het onderwijs steeg het aantal leerlingen op de bijzondere scholen na 1920 snel. De "zusters van Schijndel" in Borne kregen dan ook een groot personeelsgebrek, zodat ze lekenleerkrachten moesten aantrekken. Dit leidde tot een conflict met pastoor H. van Harten, die, als hoofd

van het schoolbestuur, alleen religieuzen wilde benoemen. Die onenigheid had bijna tot gevolg dat de zusters, met al hun personeel en diensten, Borne zouden verlaten. Dankzij het ingrijpen van de aartsbisschop bleef katholiek Borne dit bespaard. Ook in de ziekenzorg en de zorg voor de Bornse ouden van dagen in "Huize Maria", gelegen aan de Stationsstraat, speelden de zusters een belangrijke rol.

Onderwijs in de Tweede Wereldoorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog hadden de scholen het niet gemakkelijk, omdat ze namens de bezetter, vooral na 1941 te maken kregen met ontruiming van gebouwen, waardoor ze in noodlocaties hun werk moesten doen. En de zusters werden onder druk gezet door de Duitsers en de N.S.B.-ers, omdat de Nazi's uit waren op *Liquidierung dieser konfessionellen Machtstellung, die jede Wendung zum National Socialismus und zu Deutschland verhindert*. In september 1944 werden alle lokalen gevorderd door het Duitse gezag. Op 7 mei 1945, werd herdacht dat de zusters 50 jaar in Borne gevestigd waren; aanleiding voor hen om hun onderwijs-werkzaamheden gesterkt te hervatten. Het aantal u.l.o.-leerlingen op de "St Johannesstichting" was tussen '39 en '45 gestegen van 41 naar 86.

De u.l.o. werd draaiende gehouden door de zusters Gerarda Majella en Hubertina. Het team werd na 1946 uitgebreid met mevr. M. Schurink in 1946, met mevr. G. Aarninkhof in 1953, in 1956 met zr. Josephine, die al vanaf 1954 les gaf aan de lagere meisjesschool. Van 1958 tot 1978 was zr. Adriana Marie, directeur van de u.l.o.- resp. m.a.v.o.-school.

Stella Maris

Eind jaren 50 werd het duidelijk dat de meisjes-u.l.o. niet langer ondergebracht kon worden in het gebouw aan de Stationsstraat. Aartsbisschop B.J. Alfrink gaf de zusters toestemming een aanvraag in te dienen bij de gemeente. Maar ook het R.K. kerkbestuur had inmiddels een aanvraag ingediend voor de bouw van een "gemengde" u.l.o. Na veel geharrewar en (on)nodige misverstanden werd op 4 november 1966 de enige nieuwe meisjes-u.l.o. 'Maris Stella' aan de Woolderweg 108 in gebruik genomen!

Gemengd onderwijs

Het Tweede Vaticaans Concilie, gehouden tussen '62 en '65 leidde tot een andere visie op de opvoeding van jongens en meisjes en op gemengd onderwijs, en al bij het begin van het schooljaar 67/68 werden er jongens tot de eerste klas toegelaten. Met ingang van het schooljaar 70/71 was de school dus volledig gemengd. Toen op 1 sept. 1968 de mavo met brugklas startte, waren er in totaal 248 leerlingen.

Invloed op het onderwijs

De zusters hadden tot het eind van (m)ulo-periode een grote invloed op het onderwijs: bijna de helft van de leerkrachten was religieus. In 1978 ging directeur zr. Adriana Marie Peters met pensioen. Met het vertrek van zr. Josephine van Amersfoort, als laatste religieuze leerkracht op de mavo in 1989, kwam er een einde aan de verbondenheid van de congregatie van de zusters van Schijndel met het Bornse katholieke onderwijs.

Zusters actief in de samenleving

Ook na hun onderwijsperiode bleven de zusters actief in diverse organisaties, zoals de Zonnebloem, Amnesty International en Vluchtelingenwerk. Ze waren, bleven tot op de huidige dag, ook betrokken bij het wel en wee van de asielzoekers in Azelo en het lot van de daklozen in ons land.

Bronnen:

Foto's uit het gemeente-archief Borne
Zusters over het Voetlicht, Riet Mariën-Oude Groeniger.
Honderd Jaar Stephanus Parochie Borne, Jubileumboek 1888-1988.

Stella Maris vlak na de opening in 1966

Krans esdorp Zendersche Esch, *structuur krans esdorp in beeld gebracht*

Juliëtte Huis in't Veld

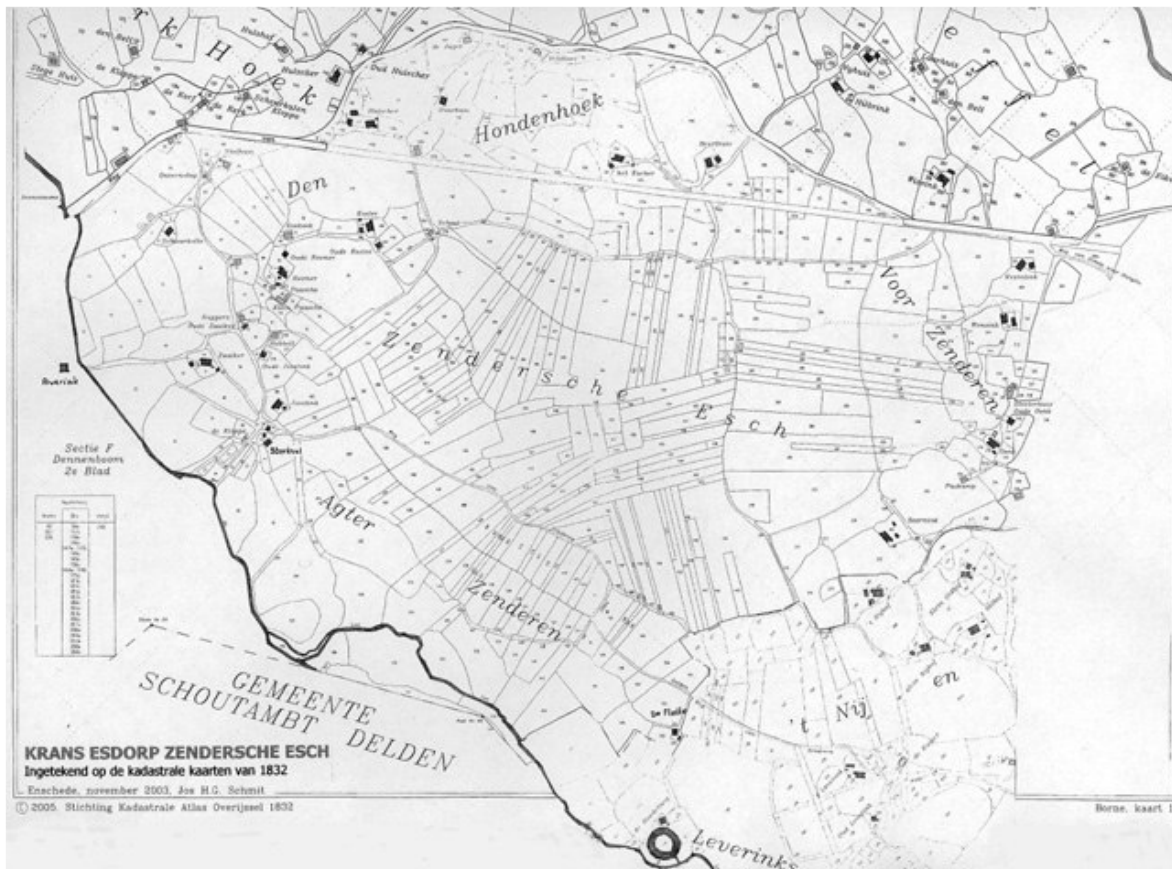
*Fietsend of wandelend...
Recreërend of observerend...
De Zendersche Esch belééf je!*

De Zendersche Esch kenmerkt zich door haar mooie vergezichten. Het is de 'kaalheid' die haar uniek maakt, het open landschap dat uitnodigt om het stukje natuur te beleven. Dwalen over de kleine kronkelweggetjes zoals de Lage Esweg of de Meester Thienweg, je wanen in een ander stuk Twente. Dat is de Zendersche Esch. Maar het is niet alleen het open landschap dat de Zendersche Esch uniek maakt. Rond de es staan verschillende, monumentale boerderijen die deel uitmaken van het 'Krans esdorp Zendersche Esch'. De boerderijen zijn van vroeger uit rond de vruchtbare gronden van de es gebouwd en worden nu door De Groene Poort – een programma voor het buitengebied van de gemeente Borne, – samen met de stichtingen Variya en Het Oversticht in kaart gebracht.

De Zendersche Esch is historische grond. Archeologische vondsten bevestigen al bewoning in de bronstijd (1500 – 1000 voor Christus) en de ijzertijd (700-900 na Christus). Langzaam ontwikkelde zich vaste bewoning rond de vruchtbare gronden van de es. Vanaf de middeleeuwen wordt al gesproken van een groep boerenerven. Een aantal

daarvan zijn van vóór het jaar 1000. Als voorbeeld worden onder andere Groot Hulscher en Lutlike Hulscher in het jaar 980 beschreven in het leenactenboek van de Proosdij van Sint Pieter te Utrecht¹.

De historische erven waren vroeger eigendom van de landeigenaren, zoals de Bisschop van Utrecht

Krans esdorp ingetekend op de kadastrale kaart van 1832

de heren van Weleveld en anderen. De meer dan honderd percelen zijn goed te zien op de historische kaart van 1832, waarop ook de bebouwing rond de es goed wordt weergegeven. De groep boerderijen, in de kring rond de vruchtbare gronden van de es gegroepeerd, wordt het *krans esdorp* genoemd. Deze historische bebouwing vertaalt zich ook naar het heden. Neem bijvoorbeeld de Hondenborg, gesitueerd op de heuvel aan de rechterkant van de weg Borne - Bornebroek. De Hondenborg is van vroeger uit een 'borg', en was een adellijke versterking, evenals Weleveld. De Hondenborg ontstond op een spiekerbelt en wordt voor het eerst in 1333 genoemd, als de heren Berend en Gerard van Zebelingen het bezitten – als leen van de bisschop van Utrecht, die er in noodgevallen zijn troepen liet bivakeren².

Vertaling naar de toekomst

Boerderijnamen die voorkomen op de kaart zijn ook nu nog bekend, zoals *de Hondeburg* (de Hondeborg), *het Escher* (Den Escher), *Hilbrink* en *Zaalker* (De Zeilker). De Groene Poort brengt samen met de stichtingen Variya en Het Oversticht de historische bebouwing van de Zendersche Esch opnieuw in beeld. Beide instelling zijn benaderd om De Groene Poort te ondersteunen omdat zij hierin ervaring hebben. Variya is een provinciale steunfunctie voor onder andere de maatschappelijke ontwikkeling in buitengebieden. Eén van hun pijlers is een sociaal en vitaal platteland en de stichting heeft veel ervaring met plattelandsinitiatieven. De Groene Poort wil graag de mogelijkheden van het krans esdorp Zendersche Esch in kaart brengen, de bewoners van de boerderijen vragen welke kansen ze zelf zien met hun historische boerenerf. Karola Schröder van Variya heeft samen met gebiedsmanager Tom Jannink van De Groene Poort keukentafelgesprekken gevoerd met de bewoners in het gebied: "We vroegen de bewoners nadrukkelijk wat voor mogelijkheden zij zien op het erf. Wie weet hebben ze al een neventak naast de boerderij of misschien denken ze er aan om een neventak op te zetten. Misschien willen ze helemaal niets. Wij vragen ze, indien gewenst, zo ruim mogelijk te denken en alle ideeën in te brengen. Dat kan zijn op het gebied van kunst en cultuur en/of zorg en welzijn, maar evengoed zijn andere economische activiteiten mogelijk."

Begin januari zijn de bewoners van de boerderijen die nog (gedeeltelijk) in oorspronkelijke staat verkeren, op de hoogte gebracht van de historische achtergrond van de boerderij. De 'keukentafelgesprekken' zijn in februari met de bewoners gevoerd. Daaruit is onder andere gebleken dat er bij de bewoners grote interesse is in

het gebied, de Zendersche Esch, en in de toekomst van het gebied. Het eerstvolgende dat nu op stapel staat is een excursie met de bewoners van het Krans esdorp Zendersche Esch naar een ander mooi gebied: de IJsselhoeves onder Deventer. Waarom dit gebied? Omdat het een voorbeeld is van lokale initiatieven van bewoners met oog voor de historie van het gebied en haar historische bebouwing.

Om welke boerderijen gaat het?

In samenspraak met meerdere personen/instellingen – waaronder stichting Het Oversticht, Arend-Jan Compagner (gemeente Borne) en Jaap Grootenboer - is ervoor gekozen om vijftien boerenerven aan te schrijven, eventueel aangevuld met andere karakteristieke boerenerven in het gebied. Als uitgangspunt voor deze keuze is de eerder genoemde kaart uit 1832 aangehouden. Aanvullend argument is dat er op dit moment nog enige zichtbare tekenen van de historische bebouwing aanwezig moeten zijn. Het is met andere woorden niet mogelijk om alleen een 'plek' waar vroeger een boerderij heeft gestaan maar waarvan nu geen fysieke overblijfselen meer te zien zijn in het Krans esdorp Zendersche Esch op te nemen.

Historische naam
Beernink
`t Nijhof
Nijhof Wönnner/ De Flutter
Leverink
De Hondeborg
Beerthuis
De Zegger
Hilbrink
`t Storksel
De Zeilker
Klein Paasche
Kostee
Lutke Hulscher
`t Escher

Nieuwsgierig geworden naar de boerenerven die behoren tot het Krans esdorp Zendersche Esch?

Hiernaast een lijstje met daarin de historische namen van de boerderijen die aangeschreven zijn. Op de kaart uit 1832 kunnen ze terug gezocht worden.

Het unieke van het project is dat het staat of valt met de inbreng en participatie van de bewoners van het gebied. Samen proberen we de historische bebouwing op de Zendersche Esch meer in zicht te krijgen.

Om een kijkje te gunnen in de historische waarde van het Krans esdorp Zendersche Esch, een beknopte historische omschrijving van twee bekende boerderijen in de omgeving.

Erve De Zeilker

Erve De Zeilker

De Zeilker is één van de boerderijen die behoort tot het Krans esdorp Zendersche Esch. Erve De Zeilker is een sterk vervallen boerderij, een zogenaamde hallehuisboerderij, op historisch erfgoed. De boerderij is gebouwd in een typisch Twentse (Saksische) bouwstijl. De laatste verbouwing aan de boerderij dateert uit 1921. Het gebintwerk in de boerderij is volgens onderzoek waarschijnlijk vroeg 17e eeuws, waarmee het vrij uniek is in Twente. Het is tevens één van de oudste huisplaatsen en wordt al in 1188 genoemd. Het pand is oorspronkelijk in bezit geweest van de bisschop van Utrecht en daarna, na de 80-jarige oorlog, van het gewest Overijssel. In 1829 konden de toenmalige bewoners het erf aankopen. De Zeilker vormt een goed voorbeeld van Twentse bouwtraditie.

Erve Hilbrink

Ook Erve Hilbrink is een sterk vervallen boerderij, waar op dit moment alleen nog maar een deel van de voorgevel overeind staat. De boerderij ligt op historisch erfgoed. Het erf was een 'halfgewaard erve' in de marke Zenderen en had stemrecht over het gebruik van de gemeenschappelijke grond. Aan het eind van de 18^e eeuw heeft het erf zich afgesplitst van het naastgelegen erve Hilbrink. Het erf wordt voor het eerst genoemd 1409 als een Overstichts leengoed. Leuk om te weten is dat de achtergevel van de boerderij opgetrokken was uit verschillende perioden, wel

grotendeels daterend uit de jaren omstreeks 1900. Het lijkt erop dat pas in een later

stadium de houten topgevel is vervangen door steens metselwerk.

Het Krans esdorp Zendersche Esch heeft een grote cultuur-historische waarde en ligt ook nog eens in een landschappelijk zeer aantrekkelijk gebied. Ondanks de vele (honderden) jaren dat de erven deel uit maken van het landschap, staat het project Krans esdorp Zendersche Esch nog slechts in de kinderschoenen en moet er nog veel gebeuren om daadwerkelijk een tastbare link tussen de boerenerven te zien. Maar, de historische ondergrond is er al jaren!

Erve Hilbrink in vroeger jaren

Huidige situatie

De Groene Poort

De gemeente Borne heeft het behoud en de verdere uitbouw van het groene gebied tussen Almelo en Borne hoog op de agenda gezet. De Groene Poort beslaat het gehele buitengebied van de gemeente Borne en markeert het punt waar de stedelijke as Enschede – Hengelo – Borne – Almelo de groene landschappelijk as Zuidwest Twente en Noordoost Twente elkaar kruisen. De Groene Poort is een integraal project van de gemeente Borne en de provincie Overijssel. Doel is het buitengebied van de gemeente Borne te ontwikkelen als groene long in het stedelijk netwerk van Netwerkstad Twente en als groene verbinding tussen de waardevolle landschappen van Zuidwest Twente (landgoederenzone met o.a. Twickel en Weleveld) en Noordoost Twente (Nationaal Landschap).

De Groene Poort

Om dit te bereiken zijn vier hoofdthema's binnen De Groene Poort.

1. *Landschap & Economie* zet vooral in op behoud en ontwikkeling van het authentieke Twentse landschap gecombineerd met versterking van de Bornse economie. Dat betekent ruimte om te ondernemen onder gelijktijdige versterking van de ruimtelijke kwaliteit.
2. *Kunst, Cultuur & Voorzieningen* zet in op de mogelijkheden en potenties op het gebied van kunst, cultuur, cultuurhistorie en voorzieningen

en hoe deze de beleving van het gebied voor bewoners en bezoekers kunnen versterken.

3. *Ontsnipperen & Verbinden* houdt zich voornamelijk bezig met het tegengaan van de versnippering in het buitengebied en om daarmee de infrastructuur voor mens en ecologie te verbeteren.
4. *Kennis, Ontwikkeling & Innovatie* kijkt vooral naar de mogelijkheden om kennisinstellingen (zoals MBO, HBO en Universiteit) in te zetten om moeilijke vraagstukken op het platteland te helpen begrijpen en oplossen.

Bij alle thema's binnen De Groene Poort is het van belang dat er een goede communicatie met het gebied is.

De auteur van het artikel is medewerker van het projectbureau De Groene Poort, gemeente Borne. Het artikel had niet tot stand kunnen komen zonder de historische inbreng van Jaap Grootenboer.

Bronnen:

1. *Krans esdorp rond de Zendersche Esch*, J.J. Grootenboer, 23 januari 2007
 2. *Krans esdorp rond de Zendersche Esch*; J.J. Grootenboer, 23 januari 2007
- Foto's uit het gemeente-archief Borne

Moandag

*Mooder döt 't wasgood an 'n droad,
klean Janneke hooldt de pinn kloar.
Wasken was in vrogger tied heel zwoar,
Luk hõlp kan in zo'n geval gen kwoad.*

*'n Tweedn koarf al – 't geet nog best.
Met kloar wasgood töt an 'n boavnraand.
A-j mekaar helpt, koomp vol töt staand.
Weend en zun doot met plezeer de rest.*

Van de bestuurstafel

Annemie Mulders-Gordijn

Heemkunde in Cloppenburg, een reisje waard.

Ook dit jaar is één van de activiteiten van de Heemkundevereniging het organiseren van een reis. Natuurlijk moet de reis passen in de doelstellingen van de vereniging, maar bovenal moet het een gezellige dag worden. De activiteitencommissie, Leo Leurink, Henny Westerink en Annemie Mulders, leek het erg leuk om eens over de grens te gaan. Cloppenburg en dan natuurlijk het Freilichtmuseum kwam in beeld. Het was tenslotte al jaren geleden dat de vereniging Cloppenburg had bezocht. Na enig voorwerk is definitief besloten om die stad het doel van onze tocht te maken. Een leuke locatie, een leuk stadje en een mooie rit door een oud agrarisch landschap, wat willen we nog meer. Ja, goed weer op die dag natuurlijk.

De convocatie werd gemaakt en verspreid onder de leden, een groot aantal van 43 personen meldde zich aan. Helaas konden door persoonlijk omstandigheden 4 mensen op het laatste moment niet mee, dus 39 personen aanvaardden de tocht.

Op zaterdag 17 mei, stipt om half negen vertrok de prachtige bus van de firma Brok van de verzamelplaats bij het station. Een nieuwe opstapplaats voor de mensen, maar daar kan iedereen zijn/haar auto gratis parkeren. Het gezelschap was vrolijk en had er zin in om de rit te aanvaarden. Helaas regende het.

Na een welkomstwoord van Annemie Mulders, die wat uitleg gaf over de rit en het museum werd de tocht in een rustig tempo voortgezet. Iedereen zat lekker op zijn gemak met de medepassagiers te praten en zo vlogen de reizen om. Na twee uur hadden we onze bestemming bereikt. Helaas nog steeds regen.

In de Dorfskrug, gelegen midden in het museum, werden we hartelijk ontvangen met "Kaffee und Kuchen", dat stuk "Kuchen" bestond uit een groot stuk zelfgebakken aardbeientaart. De koffie werd geschonken en iedereen smulde.

Om 12 uur stond een Nederlandssprekende gids op ons te wachten en hij leidde ons rond. We bezochten een grote boerderij, het gebouw leek op onze boerderijen (los hoës) uit vorige eeuwen, maar dan een beetje groter.

Ons werd uitvoerig verteld hoe de boeren vroeger op de arme gronden leefden van een paar koeien en varkens, een enkel paard, kippen op zolder en alles en iedereen leefde op dezelfde deel. De wat rijkere boeren beschikten wel

Gezelligheid in de regen

over een bedstee, maar daarin slapen leek bepaald geen pretje. Stro die erg lang in de zakken bleef zitten, ongedierte in je bed, rechtop slapen, een benauwde bedomgeving. Kinderen sliepen ook wel in een bedstee, maar dan met velen tegelijk. De kindersterfte was dan ook hoog in die tijd. Ook werden zeer kleine huizen getoond, hetzelfde principe als het grote "los hoës" maar dan bedoeld voor grote gezinnen. Ook de bijverdienste als klompenmaker of wever werd in hetzelfde huisje uitgevoerd.

De kerk en de bijbehorende school werd bekeken. De kerk was een barokkerk en wat velen niet wisten, maar nu wel, was dat het "marmer" gewoon beschilderd hout is. Daar keek men van op. Ook het leven van de schoolkinderen en de meester ging niet bepaald over rozen. Ik denk dat de huidige schooljeugd het iets beter voor elkaar heeft.

Al met al was de rondleiding zeer informatief en vond het gezelschap het erg interessant. Het regende nog steeds. De maaltijd werd weer genoten in de Dorfskrug. Prima menu met een voorgerechtje, soep en een warm hoofdgerecht. Het smaakte allen.

Na de maaltijd was iedereen vrij om te doen wat men wilde, in het museum blijven en de rest bekijken, het stadje inlopen en daar wat rondkijken. Een aanrader voor het stadje was de barokke Andreaskirche. Zeer de

Een deskundige gids geeft uitleg

En binnen even opdragen.....

moeite van bezichtiging waard. Het regende nog steeds. De helft van het gezelschap bleef in het museum, de andere helft bezocht op eigen gelegenheid het stadje.

Om half vijf verzamelde de groep van museumbezoekers zich voor het vertrek bij de uitgang en met de bus werd naar het verzamelpunt in de stad gereden waar de andere helft werd opgehaald. Iedereen was precies op tijd bij de verzamelpunten zodat om kwart voor vijf de terugreis aanvaard werd. Het regende nog steeds.

Op de terugreis werd geanimeerd over de dag en het museum gepraat. Zowel op de heenreis als op de terugreis werd de inwendige mens van drinken en een koekje voorzien. Het werd droog.

Om half zeven stopte de bus weer bij het station, waarna iedereen naar huis ging, terugkijkend op een geslaagde dag met de Heemkundevereniging Bussemakerhuis Borne. Het was helemaal droog.

Al met al een geslaagde dag en de commissie kan alleen maar zeggen, "Beste leden van de vereniging, mocht u een leuke bestemming zoeken die niet ver van Nederland ligt, bezoek dan eens het Freilichmuseum te Cloppenburg. Ook als het regent de moeite waard."

De foto's zijn gemaakt door Martin Thiehatten.

Bestuursmededelingen

Website

Van verschillende kanten is de vraag naar voren gekomen of de vereniging geen eigen website kon openen. Het bouwen van een website door professionals is duur en het bestuur kent geen mensen die uit hobby websites bouwen. Daarnaast moet een website voortdurend onderhouden worden. Toch

onderkent het bestuur de voordelen van een eigen website. Nu heeft het HCO (Historisch Centrum Overijssel) een eigen website, zij biedt heemkundeverenigingen de mogelijkheid om deel te nemen via een pagina binnen hun website. Bestuurslid H. Westerik en redactielid J.F. Deckwitz hebben de bijeenkomst over deelname bijgewoond. Nader berichtgeving volgt in de loop van het volgend seizoen.

Bonje in Borne

In *Boorn en Boerschop* van april 2008 staat een artikel over het te verschijnen boek van H. Gloerich "Bonje in Borne", Voor dit boek is door het bestuur een ISBN-nummer aangevraagd en dat is verleend. Alles wordt nu in gang gezet om het boek in oktober te laten verschijnen.

Redactiestatuut

Het bestuur heeft de redactie van Boorn en Boerschop gevraagd een redactiestatuut op te stellen en dat ter goedkeuring voor te leggen aan het bestuur.

Maquettes van Oud Borne

De vereniging beschikt momenteel over twee maquettes van Oud Borne. Een maquette is op dit ogenblik aangeboden om bij een tentoonstelling van VORG (Vereniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis) op 20 september 2008. Het bestuur wacht een reactie af. De andere maquette moet gerestaureerd worden en staat momenteel op de deel van de boerderij van J. Hassels Mönning. Het is nog niet helemaal duidelijk wat er met die maquette gaat gebeuren, maar daarvoor worden plannen ontwikkeld. Met een grote mate van waarschijnlijkheid wordt de maquette in bruikleen aan het Dijkhuis afgestaan.

Lezing

Op 24 april heeft de heer A. Kappert een dialezing over de post gehouden. De interessante avond werd echter aan het einde van de avond voor veel mensen vergald omdat hun fiets ontvreemd werd. Heel vervelend allemaal.

Jaarlijkse uitstapje

Op zaterdag 17 mei is het jaarlijkse uitstapje gehouden. De reis ging deze keer naar Cloppenburg. Een geslaagde dag, een impressie van die dag vindt u op de voorgaande pagina.

Al met al heeft de vereniging een geslaagd seizoen achter de rug. Momenteel is het de bekende zomerrust, maar na de vakanties gaat het bestuur in ongewijzigde samenstelling met veel plezier beginnen aan een nieuw en hopelijk weer, geslaagd seizoen.

Het bestuur wenst u een prettige vakantie toe.

Nog leverbare uitgaven . . . via Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Titel:	Prijs	
	Leden	Anderen
Rond Horst en Hof te Borne (1981)	€ 2,00	€ 2,50
Borne, historie en volksverhalen (1987)	€ 4,00	€ 5,00
Landweren, Borgen & Postwegen (1990)	€ 6,00	€ 7,50
Borne Archeologisch (1995)	€ 4,00	€ 5,00
J.B Schoemaker, een Twentse Heelmeester i.d 19 ^e -eeuw (1999)	€ 6,00	€ 7,50
Veertig jaar later, jubileumuitgave (2002)	€ 6,00	€ 7,50
Periodiek Boorn en Boerschop (diverse jaargangen)	€ 2,50	€ 3,00
Kadastrale Atlas 1832, Borne / Weerselo (2005), boek met kaartenmap	€ 35,00	€ 40,00
De Hof te Borne (2 ^e druk 2006)	€ 15,00	€ 15,00
De oude kerk van Borne: een eenvoudige hemel op boerenaarde (2006)	€ 22,50	€ 22,50

Prijzen zijn exclusief eventuele verzendkosten. Genoemde uitgaven zijn verkrijgbaar bij:

- Mw. R. Blödtner, C. Hilbrinkstraat 56, Borne tel. 074-266 89 08;
- Enkele uitgaven zijn ook verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandel.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigeningsdeskundige en
boerderijen bemiddeling.

J.F.M. Hassels Mönning

makelaar en beëdigd taxateur
Lid Agrarische Sectie

Watertorenstr. 14 - Borne - Tel. 074-661581

Honderd jaar ervaring in drukwerk

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen
Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen
Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75
E-mail hdh@hassink.nl